

A szlovák emigráns mozgalmak kapcsolatai a magyar kormányzattal a két világháború között

„Magyar revíziós törekvések szlovák támogatással”

TARTALOM

I. Bevezetés	2
II. A Háború végétől a béke megkötéséig	4
III. Az emigránsok politikai tevékenysége a '20-as évek során.....	10
<u>III.1. Az „Ébredés” és a viták éve</u>	10
<u>III.2. A munka folytatása Magyarország határain túl</u>	11
<u>III.3. Új lendület 1927 után</u>	15
IV. Az emigránsok politikai tevékenysége a '30-as évek során.....	21
<u>IV.1. Kitartó munka a válság éveiben is.....</u>	21
<u>IV.2. A genfi Szlovák Nemzeti Tanács megalakulása és munkája</u>	23
<u>IV.3. Az első Csehszlovák Köztársaság végnapjai</u>	26
V. Az emigráns mozgalom utolsó időszaka, a szlovják koncepció.....	31
VI. Összegzés.....	32
VII. Források és felhasznált irodalom.....	33
<u>VII.1. Források</u>	33
<u>VII.2. Szakirodalom</u>	34

I. Bevezetés

Az etnikai feszültségektől terhes Osztrák-Magyar Monarchia számára az I. Világháború jelentette a végső kegyelemdöfést. A kisebbségek öntudatra ébredése, mely a 19. század óta egyre komolyabb erővel veszélyeztette a dualista államot megoldhatatlan feladat elé állították Bécs és Budapestet. Az asszimilációs törekvések a kívánt eredmény helyett inkább katalizátorként hatottak a nemzetiségi mozgalmakra, melyek vezetői közül többen jó érzékkel fedezték fel, hogy a Monarchia a „Nagy Háború” éve alatt a nyugati hatalmak szemében elvesztette tekintélyét és azt a képet, hogy ez az állam az európai erőegyensúly egyik sarokpontja. A Szerbia és Románia részéről megnyilvánult expanzív törekvések mellett a csehek által kifejtett belső bomlasztó erők jelentették a legnagyobb fenyegetést. A Tomáš Masaryk által kigondolt demokratikus berendezkedésű és az államalkotó nemzetiségek számára széleskörű autonómiát biztosító ország koncepcióját a szlovák kisebbség vezetőinek többsége is támogatta és ennek végül a Szlovák Nemzeti Tanács túrócszentmártoni gyűlésén adtak hangot.¹

Azonban 1919-re Andrej Hlinka² és az általa vezetett Szlovák Néppárt több tagja is felismerte, hogy Masaryk az ígéretek ellenére egy központosított államot akar, ahol nincs helye a szlovák autonómiának. Magyarország a Károlyi Mihály féle kabinettől kezdődően ezzel az elbizonytalanodó csoporttal, illetve az eddig is magyaron³ Kelet-szlovák Nemzeti Tanáccsal együttműködve próbálta az ország északi részének integritását megőrizni. A tárgyalások ugyan már nem befolyásolták a Saint-Germain-i és Trianon-i békeszerződés által kialakított határokat, azonban a Budapestre költöző szlovák értelmiségiek létrehoztak egy olyan csehellenes magot, mely a következő két évtizedben a magyar revíziós törekvések egyik legfőbb szószólójává vált. Dolgozatomban ennek a magnak egy olyan különálló csoportját veszem vizsgálat alá, mely messze a legaktívabb propaganda tevékenységet folytatta ebben az időszakban. Ugyan csak 1932-ben alakultak hivatalos szervezetté, mikor Genfben létrehozták

¹ A Szlovák Néppárt 1918. október 29-31. között Túrócszentmártonban megrendezett ülésén a szlovákok a Csehszlovákiához való csatlakozás mellett döntöttek. – bővebben lásd: Peter Švorc: A szlovák autonómia lehetőségei. *História*, 2009/5–6. 38–39.

² Andrej Hlinka (1868-1938) szlovák politikus és katolikus pap, aki 1895-ben kezdte a politikai pályafutását, 1905-ben saját Szlovák Néppártot hozott létre, 1918-ban a túrócszentmártoni deklaráció egyik aláírója majd az újjáalapított Szlovák Néppárt vezetőjeként a csehszlovák Nemzetgyűlés tagja lett. A Jehlicskával megtett párizsi utat követően börtönbe zárták ahonnan 1920 áprilisában szabadult, és a Néppárt képviselőjeként egészen haláláig a prágai Nemzetgyűlés tagja lett, ahol a szlovák autonómia igényének és a katolikus felekezet érdekeinek egyik legfőbb védelmezője volt. – bővebben lásd: Angyal Béla: *Érdekvédelem és önszerveződés, Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből 1918–1938*. Liliium-Aurum, Galánta-Dunaszerdahely, 2002. 313.

³ magyaron: magyarbarát, magyar politikai célokat támogató más nemzetiségű személy

a Szlovák Nemzeti Tanácsot, azonban az előtte való mintegy egy évtized során is együtt dolgoztak a magyar irredentizmus támogatásáért.

A tanulmányom célja, hogy bemutassa ennek a csoportnak a kialakulását, az általuk véghezvitt propagandatevékenységet és a magyar kabinetekkel való kapcsolatot a két világháború közötti időszakban. A magyaron szlovák emigránsok témája eddig tulajdonképpen parlagon hevert, és a korszakkal foglalkozó magyar munkákban csak mellékszereplőként tűntek fel. Kivétel szerencsére akad, mégpedig Janek István munkái, melyekben többek között a csoport egyik vezéralakjának, František Jehličkának a pályafutását mutatta be 1925-ig.⁴ Rajta kívül meg kell említeni Tilkovszky Lórántot is, aki több tanulmányában foglalkozott a magyarországi nemzetiségek I. Világháború utáni helyzetével, kitérve így a szlovákságra is.⁵

Mivel ezek a tanulmányok egy-egy rövidebb periódust vesznek górcső alá, így a témát érintő szakirodalmak átnézése mellett a Magyar Nemzeti Levéltár iratanyagára is támaszkodnom kellett. A levéltári állomány áttekintésénél főként a Külügyminisztérium és a Miniszterelnökség anyagai, valamint a Magyar Távirati Iroda archívuma bizonyult értékes információbázisnak. Az emigránsok ugyanis havi rendszerességgel küldtek jelentéseket a Dísz Térre, melyekben a csehszlovák belpolitikai helyzet mellett a saját propaganda akcióikról is beszámoltak. Több esetben mellékeltek is egy-egy kiadványukat, valamint alkalmanként ilyen küldeményekben kértek támogatást újabb röpiratok elkészítéséhez. Sajnos a jelentések többsége megsemmisült, de a megmaradtak között is van olyan, amely a mikrofilmre történő archiválás közben vált olvashatatlanná. Teljesebb mértékben csak František Jehlička jelentései maradtak fenn, Viktor Dvorčáké és František Ungeré már jóval töredékesebb formában, míg másokról, pl.: Karol Bulissaról szinte alig lehetett találni valamit. Ez a téma feltárása szempontjából egyáltalán nem ideális, hiszen így egy-egy személy történetét és nézőpontját sokkal részletesebben ismerjük, mint a társaiét, azonban a kutatás során az is nyilvánvalóvá vált számomra, hogy a megmaradt levéltári és egyéb források, valamint propaganda kiadványok mennyisége és az adott személy csoporton belüli jelentősége közel azonosan arányul egymáshoz. Végére is a propagandisták célja a saját nevük és az általuk képviselt idea köztudatban tartása, így azok, akik nem tudtak kellő

⁴ Janek István: František Jehlička tevékenysége Szlovákia Magyarországhoz csatolása érdekében 1919–1925 között. In: *Tanulmányok a hatvanéves Gyarmati György tiszteletére Megértő Történelem*. Szerk.: Baráth Magdolna, Bánkúti Gábor, Rainer M. János L. Harmattan kiadó. Budapest 2011. 271–295.; Uő: Magyar törekvések a Felvidék megszerzésére 1938-ban. *Történelmi Szemle*, 2010/1. 37–66.

⁵ Tilkovszky Lóránt: Viták a Területvédő Liga Nemzetiségi Bizottságában 1920 júliusában. In: *Baranyai Helytörténetírás 1987–1988*. Szerk: Szita László. Pécsi Szikra Nyomda. Pécs 1988. 435–478.; Uő: Területi integritás és területi autonómia. A magyar kormány 1920. évi felvidéki szlovák autonómia-terve. *Századok*, 2000/3. 555–596.

nyomot hagyni magukról az utókor számára, nem végeztek kifejezetten hatásos munkát. Természetesen a kutatás még koránt sem fejeződött be, számtalan olyan levéltári csomó található még Budapesten, a vidéki és a határon túli levéltárakban, mely segítséget nyújthat a szlovák emigránsok történeték részletesebb megismerésében.

II. A Háború végétől a béke megkötéséig

A harcok lezárulta és a békeszerződések megkötése közötti időszak egy rendkívül zavaros periódus, mivel a stabilan elkötelezett nemzetiségi vezetők mellett több olyan személy is volt, aki korábbi álláspontját revideálva váltott székértábort, akár többször is. A stabilan magyarbarát irányzatot a Kelet-szlovák Nemzeti Tanács vezetői képviselték, azaz Viktor Dvorčák, Karol Bulissa és František Unger. Ez a csoport a túrócszentmártoni gyűlésre válaszul Eperjesen jelentette ki Kelet-Szlovákia magyar fennhatóság alatt való maradását. A tanács megmozdulása azonban hatástalan maradt, mivel a csehszlovák csapatok megkapták az engedélyt a Felvidék keleti felének megszállására. Eperjes december 28-án került a csehek kezére, a csoport vezetői ezért kénytelenek voltak elhagyni a várost. František Unger Lengyelországba, míg Viktor Dvorčák és Karol Bulissa Magyarországra költözött, ahol Cnobloch osztrák követ jelentése szerint egy új Szlovák Nemzeti Tanácsot alapítottak, melynek nevében csehellenes propagandaanyagokkal árasztották el a Felvidéket. A követ szerint Dvorčák emellett rokoni kapcsolatban állt Anatole France-al, akin keresztül a francia politikai körökre próbált hatást gyakorolni.⁶

Az „ingadozó” tábor legismertebb és legbefolyásosabb képviselője František Jehlička volt. A katolikus pap és teológus 1906 és 1907 között már megmérte magát a politikai pályán. Az akkor kudarccal végződött kísérlet után egészen a háború végéig távol tartotta magát a politikától, ekkor azonban ismét késztetést érzett az aktívabb közszereplésre. Az újjáalakuló Szlovák Néppárt tagjaként az éppen formálódó Csehszlovák Köztársaságnak fejezte ki lojalitását, és akkori véleménye szerint: „Magyarország az igazságtalanságra volt alapozva, és jött egy vihar, amely romba döntötte az igazságtalanság épületét”.⁷ Ez a csehszlovák párti kijelentés komolyan meglepte a magyarokat, mivel Gálócsy Árpád, az Etelközi Szövetség egyik prominens alakja szerint Jehlička 1918 októberében aláírta az úgynevezett Nemzetvédelmi Kiáltványt, mellyel az ország területi integritásának megőrzése

⁶ Hajdú Tibor–Litván György: Egy elmaradt államfői találkozó dokumentumai - iratok Károlyi Mihály és Renner osztrák kancellár 1919. március 23-ára tervezett találkozásához. *Századok*, 1983/1. 224–225.

⁷ Magyar Nemzeti Levéltár (MNL), K 428 f, MTI Lapszemle, 1929. szeptember 20.

mellett tette le a voksát.⁸ Kapcsolatai és lojálisnak tűnő magatartása miatt országgyűlési képviselő lett, és Pozsony birtokbavétele után kinevezték az egyetem kormánybiztosává.⁹

A már ekkor is állami tisztviselőként dolgozó, illetve az időközben Budapestre érkező szlovák értelmiségiekben, mind a Károlyi Mihály vezette kormányzat, mind a Tanácsköztársaság utáni kabinetek lehetőséget láttak. A Jászi Oszkár vezette Nemzetiségi minisztérium az ország föderatív állammá való átalakításával akarta megőrizni a területi integritást. A ruszin nemzetiséggel való kiegyezés révén, 1918 végén a X. néptörvény értelmében Kárpátalja Ruszka-Krajna néven autonóm területté vált. A ruszin kiegyezéssel a Károlyi-kormány a győztes hatalmak döntéshozói felé is bizonyítani akarta a magyar kabinet kompromisszumkészségét. Ennek ellenére a nagyhatalmak álláspontja nem változott meg, és valójában Ruszka-Krajna sem tudott működőképpessé válni. Ennek egyik oka, hogy a kormányzósághoz magyar többségű területek is kerültek, ahol a magyar lakosság tiltakozásának hatására végül nem jelölték ki Ruszka-Krajna pontos határait. A másik ok, hogy magyar politika térvesztését érzékelő ruszin vezetők tárgyalásokba kezdtek a szomszédos államokkal (Csehszlovákia, Romána, Nyugat-Ukrán Népköztársaság), melyek fegyveres egységei 1919 januárjától kezdve fokozatosan megszállták a tartományt.¹⁰ Mivel Jászi Oszkár tárgyalásai a szlovák autonómia létrehozására még ennyi eredményt sem hoztak, ezért 1919 januárjában lemondott a miniszteri posztról, Ruszka-Krajna pedig április végére a csehszlovák és román hadsereg birtokába került.

A Tanácsköztársaság időszakában a nemzetiségekkel való kiegyezés fontossága háttérbe szorult. Viktor Dvorčák ezért ideiglenesen Lengyelországba költözött, ahonnan csak a Peidl-kormány bukását követően tért vissza.¹¹ A hatalomra kerülő Friedrich-kormány a Nemzetiségi minisztérium élére a német származású Bleyer Jakabot nevezte ki, aki a minisztérium belső struktúráját átalakítva létrehozta a főosztályok rendszerét, ahol minden főosztály 1-1 nemzetiség ügyeiért volt felelős. Gyakorlatban ez a nemzetiségi vezetőkkel való kapcsolattartást és kiegyezésre való törekvést, a folyamatos hírszerzést és sajtószemlét, valamint új törvények és esetleges autonómia koncepciók kidolgozását jelentette. Bleyer a Tót főosztály megszervezésére és annak vezetésére Szviezsényi Zoltánt kérte fel.

Velük szemben mondhatni konkurens szervezatként jött létre a Tót Központi Iroda, Karol Bulissa és Viktor Dvorčák vezetésével. Ez a szervezet rendkívül szoros kapcsolatban

⁸ Tilkovszky Lóránt *Viták a Területvédő Liga* i.m. 444.

⁹ Miroslav, Michela: Plans for Slovak autonomy in the policy of Hungary, 1918-1920. *Historický časopis* 2010. supplement, 67.

¹⁰ Botlik József: *Közigazgatás és nemzetiségpolitika Kárpátalján I.* Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai tanszéke, Nyíregyháza, 2005.99.

¹¹ Angyal Béla: *Érdekvédelem és önszerveződés* i.m. 16.

állt a Területvédő Ligával (továbbiakban TEVÉL) és annak tagszervezetével, a Felvidéki Ligával. Ezek a szervezetek a civil és a katonai szféra kezdeményezésre jöttek létre, melyet az ország egyre nagyobb hányadának idegen hadtestek által való megszállása inspirált. Feladatukként a menekültek segítségét, a kémkedést, a propagandatevékenységet, és az esetleges katonai ellenakciók előkészítését vállalták. A Nemzetiségi minisztériummal szemben a nemzetiségi autonómiák lehetőségét elutasították és maximumként az 1867-es kisebbségi törvényt határozták meg. Ennek a szervezetnek az anyagi támogatását élvezve Bulissáék bekapcsolódtak egy katonai ellentámadás előkészítésébe, valamint az Orient Irodalmi Intézeten keresztül jelentős propagandamunkát folytattak a szlovák lakosság csehellenes attitűdjének erősítésére.¹² A TEVÉL hírszerző szolgálata szerint a helyzet biztató volt egy akció megindítására, és a szlovák lakosság kedvezően fogadta volna a magyar hadtestek érkezését, különösen akkor, ha bevetésre került volna az a szlovák tisztekből szerveződött légió, amely olasz hadifogságból hazatérve Zalaegerszegen várakozott a támadás megindítására.¹³ A kormány azonban nem volt ennyire derűlátó a helyzet megítélésénél, és a Tót Központi Iroda propagandájának sikerességéről szintén nem voltak meggyőződve.

Ennek hátterében részben a Tót főosztály lobbija állhatott, részben az a František Jehlička, aki időközben ismét magyarbarát politikát kezdett folytatni a biztos csehszlovákiai pozíciói ellenére. Az addigi ígéretes karriert azonban félredobta, mivel úgy tűnik, hogy nem elégedett meg a csehek által a szlovákságnak nyújtott feltételekkel, vagyis miután kiderült, hogy a Milan Hodža¹⁴ által szerkesztett túrócszentmártoni deklarációból kimaradt a szlovák önrendelkezési jog követelése, valamint az önálló szlovák képviselő igénye a párizsi békekonferencián. A Néppárt vezetőiben ekkor tudatosodott, hogy a csehek központosító törekvései a szlovák autonómia megvalósítását lehetetlenné teszik. Jehlička és Hlinka végül a lengyel kormány támogatásával, hamis útlevelel utazott ki Párizsba, hogy az autonómia ügyét képviseljék.¹⁵ Útjuk azonban nem járt sikerrel, mivel a francia hatóságok megakadályozták, hogy bejussanak a konferenciára.¹⁶ A döntéshozók így a túrócszentmártoni deklarációt, és a

¹² Boros Ferenc: A magyar ellenforradalmi reakció revíziós politikájának egyes kérdései (1919–1920.) *Hadtörténelmi Közlemények*, 1967/4. 667.

¹³ Tilkovszky Lóránt: *Területi integritás* i.m. 561.

¹⁴ Milan Hodža(1878-1944) szlovák agrárpárti politikus, aki Budapesten szerzett jogi diplomát, majd a Szlovák Nemzeti Párt képviselőjeként tagja volt a magyar parlamentnek 1906-1910 között. Az első világháborút követően a csehszlovák Nemzetgyűlés tagja lett, majd a következő két évtizedben kormánypárti politikusként több miniszteri posztot (unifikációs, mezőgazdasági, iskolaügyi) is betöltött. Pályájának csúcán 1935-1938 között csehszlovák miniszterelnök volt, ám a müncheni egyezmény aláírása után emigrált és az Amerikai Egyesült Államokban halt meg. – bővebben lásd: Angyal Béla: *Érdekvédelem és önszerveződés* i.m. 313–314.

¹⁵ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1930. április 16.

¹⁶ Janek István: *František Jehlička* i.m. 280-282.

Prága által az amerikai szlováksággal megkötött pittsburghi egyezményt¹⁷ vették figyelembe. Ez volt az a pont, amely után Jehlička pályafutása új utat vett, és végleg búcsút intett Csehszlovákiának. Hlinka hazautazott Párizsból, és hamarosan letartóztatták, Jehlička ezzel szemben Budapestre ment ahol felajánlotta szolgálatait a magyar kormány részére. Budapestre érkezését követően megalapította az Uhorsko-Slovenska Ludova Strana-t (Magyar-Szlovák Néppárt), majd Michal Kmoškon keresztül felvette a kapcsolatot Bleyer Jakabbal.¹⁸ Az idő szorításában a nemzetiségi miniszternek választania kellett, hogy melyik csoport segítségével kezd tárgyalásba, a Szlovák Néppárttal vezetőivel. Steier Lajos azt tanácsolta, hogy adjanak át egy „fehér lapot” a szlovákoknak, akik arra ráírhatják a követeléseiket, majd a végső tárgyalások lefolytatására olyan személyt nevezzenek ki kormánybiztossá, akiben megbíznak Hlinkáék, vagyis szerinte Bulissát. Steier szerint ezzel a Tót főosztály szerepe a továbbiakban teljesen feleslegessé vált volna.¹⁹

Bleyer végül a Szviezsényi vezette főosztály és Jehlička mellett tette le a voksát, és bár a miniszter személy szerint nem volt az autonómia híve, de más lehetőség nem lévén elfogadta ezt az opciót. Mivel Bulissa végleg elvesztette a kormány bizalmát, és addigi „harcostársát”, Dvorčakot, aki Jehlička táborába szegődött, így nem meglepő módon a Tót Központi Iroda propagandatevékenységét leállították. Bulissa ezután elszámolt a rábízott összeggel, melyből kiderült, hogy még további mintegy 8 millió korona állt letétben a Magyar Fakereskedők Hitelintézete Rt.-nél a tevékenység folytatására.²⁰ Az év végén Csernoch János hercegprímás palotájában összeült a bizottság, amely a szlovákoknak nyújtandó autonómia tervezet kidolgozásáért volt felelős. A nemzetiségi miniszter mellett Jehlička, Szviezsényi, és Kutkafalvy Miklós, a Rutén főosztály vezetője vett részt.²¹ A munka gyorsan és sikeresen haladt, erről tanúskodik Jehlička üzenete is, amit Hlinka bizalmasának Tvrdy Jenőnek küldött arról, hogy az autonómia előkészítés alatt áll, amire Horthy is igent fog mondai.²² A tárgyalások mellett a végeredményt is titokban tartották, tartva a TEVÉL és körének haragjától.

A 18 pontból álló tervezet végül 1920. január elejére készült el:

- „1. A felső-magyarországi tótság, mint élő nemzetiség, mint különálló nemzet ismertessék el.
2. A felső-magyarországi tótság kapja meg territoriális autonómiáját.

¹⁷ 1918. május 30-án az amerikai szervezetek valamint Masaryk által aláírt okmány, mely Szlovákiának autonómiát ígért. – bővebben lásd: Janek István: *František Jehlička* i.m. 280.

¹⁸ Tilkovszky Lóránt: *Viták a Területvédő Liga* i.m. 439.

¹⁹ Uő: *Területi integritás* i.m. 562–563.

²⁰ Lőrincz Zsuzsa: Az önálló magyar külügyi szervezet újjáalakításának kezdetei, 1919–1921. *Levéltári Szemle*, 1994/1. 23–24.

²¹ Tilkovszky Lóránt: *Viták a Területvédő Liga* i.m. 470.

²² Uő: *Területi integritás* i.m. 564.

3. A közművelődési, közigazgatási, vallási, jótékonyági ügyek egyes-egyedül csak a tót nemzet autonomikus hatáskörébe tartozzanak.
4. A felső-magyarországi tótságnak kormányzót (gubernátor) kell állítania, kinek hatáskörébe tartozna a tót nemzetet érdeklő minden adminisztráció, a bíraskodás, kivéven a legmagasabb bíróságot, amelyben azonban a tót nemzet is képviselve legyen.
5. A tót képviselők a magyar képviselőházban is jelenjenek meg.
6. A tótoknak legyen a magyar minisztériumokban egy külön tót miniszterük.
7. Az esztergomi egyházmegyének és káptalanjának diszmembrációja szükséges, ennek alapján kell létesíteni az új nagyszombati tót püspökséget.
8. A tótul nem tudó felvidéki püspökök nyugdíjaztassanak.
9. Az új püspökök kinevezése a következő elvek alapján történjen: a tót püspökök felterjesztetnek a pápának ez állásra méltónak talált több férfiút, ezek közül a pápa predesztinál a magyar királynak három férfiút, a király egyet predesztinál. A tót miniszter ezt a predesztináltat kontraszignálja.
10. Szükséges Felső-Magyarországon a tót regimentek felállítása tót kommandóval és tót zászlóval.
11. Szükséges a tót csendőrség felállítása.
12. Szükségesek tót posta- és távírda-igazgatóságok.
13. A tót közoktatásügyi és autonomikus célokra az állam ugyanolyan mérvű hozzájárulást adjon, amilyen mérvűben részesítik az ország többi részeit.
14. Meg kell óvni Felső-Magyarországon a magyar és német nemzeti kisebbségek jogait.
15. A tót középiskolákban tanítani kell a magyar nyelvet és a magyar irodalmat, hogy a tótokat az egész országban alkalmazhassák köztisztviselői állásokra.
16. A magyarok ellenőrző közegeket küldhetnek ki az autonomikus tót tartományi szervek felülvizsgálására, hogy a tótok az autonómia határát át ne lépjék. Megjegyzendő, hogy ezeknek az ellenőrző közegeknek csak informatív joguk lehet.
17. A vitás ügyek elintézésére vegyes, objektív bíróságot kell felállítani.
18. A tót autonómiát a koronázási hitlevélbe be kell foglalni és törvénnyé emelni.”²³

A pontokat végigszemlélve látható, hogy bekerültek azok az elemek, melyek a széleskörű autonómia meglétét biztosíthatják, azonban Magyarország is garanciát kapott rá, hogy a szlovák szervek ne léphessék túl hatáskörüket, valamint a helyi magyar és német kisebbség jogai is biztosítva legyenek. Bleyer egy 1929-es országgyűlési felszólalásában

²³ Uo: 566–567.

elismerte, hogy az elkészült munka végül a minisztertanács elé került, mely el is fogadta azt,²⁴ bár közel sem volt egyöntetű a támogatottsága, amit Korányi Frigyes pénzügyminiszter szavai is bizonyítanak, aki konkrétan szörnyszülöttnek nevezte a tervezetet.²⁵ A január 5-én kiutazó Apponyi vezette küldöttség magával vitte a 18 pontot, és a hazai kisebbségek vezetői is támogatásukról biztosították őt, majd két nappal később megalapították a Magyarbarát Nemzeti Kisebbségek Szövetségét, melynek elnöki pozícióját Jehlička kapta, a szlovákság képviselőjének pedig Dvorčákot nevezték ki.²⁶ Az igyekezet azonban nem hozta meg a várt sikert. Párizsban végül a Felvidék elcsatolása mellett döntöttek, így az emigránsok radikálisabb módszerek bevetése mellett határoztak.

²⁴ Országgyűlési Dokumentumok 1869 – 1990. Képviselőházi Naplók (1927 – 1944): KN-1927-301 (1927-XXI-249)

²⁵ Tilkovszky Lóránt: *Területi integritás* i.m. 569–570.

²⁶ Tilkovszky Lóránt: *Viták a Területvédő Liga* i.m. 442.

III. Az emigránsok politikai tevékenysége a '20-as évek során

III.1. Az „Ébredés” és a viták éve

A Magyarország számára sokkoló trianoni békeszerződés után a Dísz tér újra fontolóra vette az agresszívabb eszközök felhasználását. Ehhez kapóra jött az 1919 óta húzódó lengyel-szovjet háború, mely 1920 nyarának közepén a Vörös Hadsereg megállíthatatlannak tűnő offenzíváját hozta. Jehličkát Lengyelországba küldték azzal a céllal, hogy Magyarország hajlandó csapatokat küldeni a szovjetek ellen, ha a lengyelek cserébe segítséget nyújtanak a Felvidék és Kárpátalja visszafoglalásában. Eközben a Simonyi-Semadam- majd a Teleki-kormány is az Antant hatalmak beleegyezését igyekezett megszerezni a Csehszlovákián történő áthaladáshoz, míg a magyar katonai vezetés a leghatékonyabb haditerv kialakításán dolgozott. Több koncepció is elkészült, Ébredés, Ébredés-II, és Árpád fedőnéven.²⁷ Végül a leghatékonyabb verziónak azt tekintették, hogy a Szlovákián és Ruszinszkon való átvonulás során, azaz Csehszlovákián belül indítják meg az offenzívát. A lengyel erőket azonban augusztusig teljesen lekötötte a Vörös Hadsereg megfékezése, a Varsónál aratott győzelmük után pedig Franciaország már sürgősségtelenné tartotta a magyar beavatkozást.

A végül sikertelenül zárult egyeztetések alatt Magyarországon megkezdődött a Trianon miatti bűnbakkeresés. A szlovák autonómia 18 pontjáról a TEVÉL is tudomást szerzett, mely olyannyira elmérgesítette a Ligák és a Nemzetiségi minisztérium közötti viszonyt, hogy a TEVÉL vezetése követelte a Simonyi-Semadam-kormányt, hogy szüntesse meg a minisztériumot. A helyzet megoldására Steuer György, a Német főosztály vezetője tett javaslatot, aki egyeztető tárgyalásokat kezdeményezett a liga és a minisztérium képviselői között. A bizottságok mindkét oldalról a legbefolyásosabb személyeket igyekeztek felvonultatni. A TEVÉL képviselőiben többek között részt vett Okolcsányi László ügyvezető elnök; Gálócsy Árpád az Etelközi Szövetség fontos egyik vezető alakja; a liga hírszerző részlegének képviselőiben Bereghy Kornél, aki az ülések többségén az elnöki tisztséget is betöltötte, valamint báró Perényi Zsigmond a Magyar Nemzeti Szövetség elnöke. Velük szemben a Nemzetiségi minisztérium Kutkafalvy Miklós államtitkárt, a Rutén főosztály vezetőjét és Szviezsényi Zoltán a Tót főosztály vezetőjét delegálta. Rajtuk kívül a szlovákok képviselőjeként részt vett többet között Viktor Dvorčák és Michal Kmoško is, valamint a német, rutén, szlovén, horvát és görög nemzetiségek hazai vezetői közül néhány személy.

A megbeszélések a fennmaradt jegyzőkönyvek alapján kifejezetten feszült légkörben zajlottak. A TEVÉL delegáltjai számára az 1867-es kisebbségi törvények jelentették a

²⁷ Angyal Béla: *Érdekvédelem és önszerveződés* i.m.. 51–52.

maximumot, így a szlovákoknak szánt autonómia koncepcióra, mint az ezeréves magyar államiság halálára tekintettek. Dvorčakot, akit a közben lezajlott választásokon a nyíregyházi kerület parlamenti képviselőjévé választottak igyekeztek felelősségre vonni ennek létrejöttében, különösen Gálócsy Árpád. Dvorčak védekezésésként Jehličkát próbálta negatív színben feltüntetni, aki kétség kívül a legfőbb ötletgazda volt, de nem csupán a közelmúlt történéseit rótta fel neki, hanem Dvorčak véleménye szerint a teológus akkori Lengyelországi tevékenysége is a magyar érdekek ellen való volt. Jehličkát egy „túlzó tótnak” tartotta, aki a képviselő szerint Zakopane-ban egy új Szlovák Nemzeti Tanácsot alapított, melynek elnökeként egy 7 pontos felhívást intézett Horthyhoz. Ennek értelmében a Felvidék felszabadítása után 1 hónappal a hatalmat ennek a tanácsnak a kezébe kell adni, amely majd döntés hoz arról, hogy a terület Magyarországhoz, vagy Lengyelországhoz kíván tartozni.²⁸ Az viszont kérdéses, hogy lengyel részről mennyire voltak komolyak ezek a tervek. A '30-as évek során ugyan létezett egy olyan csoport mely Ferdinánd Machay vezetése alatt az Árva és Szepes vármegyék északi, lengyelek lakta vidékein túl további Felvidéki területekre tartottak igényt, azonban ekkoriban valószínűleg még csak Jehlička játszott el a gondolattal. Mindenesetre a Nemzetiségi minisztérium és a TEVÉL bizottságainak ülései nem hozták meg a várt eredményt. A liga emberei nem voltak hajlandóak elismerni, hogy nemzetiségi kérdés fennállt volna Magyarországon, míg a nemzetiségi vezetők egyértelműen kárhoztatták az 1918 előtti magyar iskolapolitikát és közigazgatást, mely a kisebbségek elidegenítését okozta. A felek nem kívánták tovább folytatni a vitát, ezért az ülésen készült jegyzőkönyvet 1920 októberében elküldték Teleki Pál miniszterelnöknek.

III.2. A munka folytatása Magyarország határain túl

Mivel nyilvánvalóvá vált, hogy a határvonal megváltoztatására nincs remény 1-2 éven belül, ezért az emigráns csoport tagjai a magyar kormány támogatásával jobban látták, ha külföldön folytatták a további munkát. Egyedül Karol Bulissa maradt Magyarországon, aki a továbbiakban ügyvédként funkcionált, és szinte alig maradt fenn némi forrás arról, hogy mennyiben segítette a magyar revíziós törekvéseket, azonban egy nyom mégis van. Horváth Zoltán nemzetgyűlési képviselő 1926-ban felszólalt amiatt, hogy Karol Bulissa öccsét és egyben munkatársát, Bulissa Rezsőt, a mátyásföldi repülőtéren a magyar hatóságok feltartóztatták. A vizsgálat során kiderült, hogy Bulissa Rezső úti célja Isztambul volt, ahol Mészáros Gyula turkológusnak akarta átadni Windischgraetz Lajos herceg levelét, és több

²⁸ Tilkovszky Lóránt: *Viták a Területvédő Liga* i.m. 453.

meg nem nevezett iratot.²⁹ Ennek oka pedig az volt, hogy Mészáros Gyula gyanúsított volt a korszak közismert bűncselekményében, a frankhamisítási ügyben, és Windischgraetz Lajos levelében vallomástételre szólította fel őt. Mészáros ügyvédje Karol Bulissa volt, és a turkológus nem először keveredett hasonló ügybe. Még 1921 folyamán az ausztriai Wetzelsdorfban az osztrák keresztényszocialisták támogatásával a csehszlovák korona 500-as címleteit hamisította.³⁰ A címleteken található sólymok, azaz csehül sokol-ok miatt terjedt el a magyar sajtóban „szokolügyként” az eset, mely a későbbi frankügyhöz hasonlóan hamar kudarcba fulladt. Azonban Mészáros még a békeszerződések aláírása előtt kapcsolatban állt a Külügyminisztériummal, és ő is azon személyek közé tartozott, akik Felső-Magyarország visszacsatolásáért tevékenykedtek, így vélhetően Karol Bulissával való személyes ismeretsége már ekkor megvolt. Bár arra vonatkozólag nincs forrás mely bizonyítaná, hogy Bulissa ekkoriban is kapcsolatban állt Mészárossal, de vélhetően a korona sikeres kipróbálása esetén minden olyan mozgalom részesült volna annak eredményéből, mely Csehszlovákia ellen irányult.

A külföldre távozók közül Jehlička Lengyelországban maradt, mivel Varsónak a sziléziai Teschen vidék hovatartozása miatt szintén vitája volt Csehszlovákiával, így nem meglepő módon védelmet és támogatást nyújtottak a szlovák értelmiségieknek. A teológus itt találkozott František Ungerrel, akinek személyében megtalálta a legmegbízhatóbb „harcostársát”. Ő volt az, aki 1921-ben, a már említett Zakopanében alapított Szlovák Nemzeti Tanács külügyminisztereként proklamációt küldött az európai országok vezetőinek, amiben azt kérte, hogy a szlovák nép hivatalos képviselőjének ismerjék el őket. Ígéretet tett az üres miniszteri posztok mihamarabbi betöltésére, valamint arra, hogy egy külön felelőst neveznek majd ki a magyar ügyek felügyeletére. Emellett szükségesnek találta külképviseletek nyitását Budapesten, Bécsben és Párizsban.³¹ A nemzeti tanács fő tevékenységi köre a Lengyelországban nyomtatott propagandaanyagok Szlovákiában való terjesztése, cikkek elhelyezése a hasonlóan csehellenes attitűdű lengyel lapokban, mint az *Ilustrowany Kurier Codzienny*, *Dziennik Poznański*, *Echo Beskidzkie*, vagy éppen a *Nowiny Śląska Cieszyńskiego*, valamint két saját lapnak, a *Slovak-nak* és a *Wiadomosci Polsko-Slowackie-nak* a szerkesztése volt. Cikkeikben és propaganda kiadványaikban főként a pánszlávizmust, a prágai kormányzat központosító törekvéseit, valamint a Hlinka vezette Szlovák Néppárt erélytelen kisebbségpolitikáját bírálták. Pellengérre állították emellett a

²⁹ Országgyűlési Dokumentumok 1861-1990. Nemzetgyűlési naplók (1920-1926): KN-1922-555 (1922-XLIII-426)

³⁰ Ablonczy Balázs: A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések. *Múltunk* 2008/1. 31.

³¹ MNL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1921. augusztus 26.

szlovák lutheránus egyházat is, melyet a csehszlovakizmus eszméjének támogatása miatt a szlovákság árulóivá nyilvánították, míg a csehek tevékenységét a középkori husziták pusztításához hasonlították.

Ugyan a proklamáció ígéretei ellenére a későbbiek folyamán sem az üres miniszteri posztokat nem töltötték fel, sem konkrét külképviseletek megnyitására nem került sor, de nem véletlen, hogy a csoport egyik fontos tagjaként a képviselői mandátumáról lemondó Viktor Dvorčák Párizsba helyezte át székhelyét. Kapcsolatrendszerét kihasználva neki is sikerült a francia sajtó több lapjában a szlovák nemzetiség helyzetét bemutató cikket írnia, vagy íratatnia, melyek közül az egyik legkorábbi a *Le Rappel*-ben jelent meg. A cikk, mely „A csehek a tótok nélkül” címet viselte, Csehszlovákiát az új Osztrák-Magyar Monarchiának titulálta, és kiemelte Dvorčák, Jehlička és Hlinka erőfeszítéseit a szlovák önrendelkezési jog visszaszerzése érdekében.³² Mivel Dvorčák kiválóan beszélt franciául, így ő is egy saját lap szerkesztésébe kezdett, *La Slovaquie* néven,³³ valamint a magyar kormány kérésére, de a szlovákok képviselőjében előadásokat tartott a Népszövetségi Ligák Uniójának kongresszusain. Mivel Magyarország csak 1922-ben lett tagja a Népszövetségnek, így Dvorčák révén lényegében már ekkortól képviselve lettek Budapest érdekei. Sikerét az is bizonyítja, hogy a genfi népjogi kongresszus negyedik bizottságának elnöki tisztségét is megkapta.³⁴

Az európai közvélemény figyelmének felkeltése azonban csak egy volt az elérendő célok közül. Az amerikai szlovákság, akik a pittsburghi egyezményrel részevését váltak a Felvidék hovatartozásának döntéshozatalában, szintén olyan réteget alkottak, akiket az emigránsoknak meg kellett nyerniük a revíziós siker érdekében. A feladat Jehličkára hárult, aki a Népszövetség Népek önrendelkezését védő bizottságának hivatalos lapjában, a *Droit des peuples*-ben jelentetett meg egy cikket. Ebben az amerikai szlovákok szervezeteit szólította fel, hogy tekintsék semmisnek a pittsburghi egyezményt, és támogassák a Felvidék felosztását Magyarország, és Lengyelország között.³⁵ Jehlička felhívása csak részleges sikert ért el. Az amerikai szlovákság egy része valóban szembefordult Prágával, a prominens képviselők azonban továbbra is lojálisak maradtak a Tomáš Masaryk által vezetett államhoz.

Mindeközben Magyarországon is jelentős változás történt. A Bethlen-kormány megalakulásával megváltozott a magyar diplomácia attitűdje. Az új kormányfő a nemzetgyűlési bemutatkozó beszédében kifejtette, hogy a világháború utáni megváltozott

³² MNL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1921. június 5.

³³ MNL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1921. augusztus 15.

³⁴ MNL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1921. szeptember 6.

³⁵ MNL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1921. május 6.

nemzetközi viszonyok a magyar politikától is egy új irányvonalat követelnek. Az új kabinet a diplomáciai elszigeteltségből való kitöréshez simulékonyabb, és a nemzetközi közvélemény által elfogadottabb hangvétellű külpolitikát akart folytatni.³⁶ Az ország gazdasági konszolidálásához a Bethlen-kormánynak szüksége volt a népszövetségi kölcsönre, melyet a revizionista törekvéseket hangsúlyozva nem lett volna esélye megkapni. A kormányfő ezért 1921 májusában a miniszteri bizottság ülésén kezdeményezte a nyíltan irredenta szervezetek betiltását.³⁷ Nyilvánvalóvá vált, hogy a revízió nem fog rövid időn belül megvalósulni, ezért a kormány visszafogottabb kampányt kért az emigránsoktól, és inkább azokat a magyarbarát nemzetiségi politikusokat támogatta, akik Csehszlovákián belül képviselték a magyar politika ügyét.

Budapest célja az volt, hogy a kisebbségi pártokból egy olyan ellenzéki tömb alakuljon, mely hatékonyan ellenállhat a prágai centralizációnak. A Szudéta németek első között ajánlották fel szövetségüket a magyar pártok (Országos Keresztényszocialista Párt, Kisgazda Kisiparos és Földműves Párt) számára.³⁸ Budapest pedig megnyerte az Ivan Kurtyak vezette ruszin pártnak, az Autonóm Földműves Szövetségnek a támogatását. A szlovákok részéről a magyar kormány egyik legfőbb bizalmi embere, a Szlovák Néppárt egyik képviselője, Vojtech Tuka³⁹ volt. Tuka fontos szerepet játszott a felvidéki magyar kisebbség pártalapítási törekvéseiben, valamint a húszas évek elején a Bethlen-kormány rajta keresztül osztotta szét a támogatását a csehszlovákiai magyar pártok között. A háttérben zajló tárgyalásokon Andrej Hlinka továbbra is bizalmatlanul fogadta a magyarok közeledését, ezért Budapest mintegy B tervként talonban tartotta annak a lehetőségét is, hogy jelentősebb összegeket folyósítson az Országos Keresztényszocialista Párt kampányára a szlovák többségű területeken.⁴⁰

A kényszerből vállalt új külpolitikai irányvonal ellenére az emigránsokat sem felejtették el a Dísz téren, ezért a Népszövetségi Ligák Uniójának müncheni kongresszusán

³⁶ Romsics Ignác: *Bethlen István válogatott politikai írások és beszédek*. Osiris, Budapest, 2000. 117.

³⁷ Angyal Béla: *Érdekvédelem és önszerveződés* i.m. 80.

³⁸ Flachbarth Ernő: A csehszlovákiai magyarok és németek viszonya. *Magyar Szemle*, 1928/2. 354–359.

³⁹ Tuka Béla (Vojtech Tuka) (1880-1946) szlovák nemzetiségű politikus, aki gyermekkorától kezdve magyar nevelésben részesült. Jogi tanulmányainak elvégzése után a pécsi jogakadémián, majd 1914-től a pozsonyi egyetemen tanított. Az impériumváltás után is Csehszlovákiában marad ahol a Budapest által tervezett katonai akciók előkészítésében és a magyar nemzetiségi pártok megalakításában segédkezett. A magyar kormány megbízásából belépett a Szlovák Néppártba, melynek alelnöke, és 1925 után országgyűlési képviselője lett. A párt első autonómia tervét is ő dolgozta ki. A magyar kormánnyal és a cseh ellenes szlovák emigrációval való szoros kapcsolata miatt a csehszlovák hatóságok 1929-ben kémkedés vádjával letartóztatták és 15 évi fegyházbüntetésre ítélték. 1937-es szabadulása után a Tiso-féle Szlovákia miniszter-helyettese, majd 1939-1944 között miniszterelnöke lett. 1946-ban háborús bűnösneként elítélték és kivégezték. – bővebben lásd: Eiler Ferenc: *Kisebbségvédelem és revízió. Magyar törekvések az Európai Nemzetiségi Kongresszuson (1925–1939)*. MTA Kisebbségkutató Intézet, Gondolat Kiadó, Budapest 2007. 371.

⁴⁰ MNL, Mikrofilmtár, Dvorcsák Győző jelentései, tekercs szám: 821

Dvorčák mellett már Jehlička is feltűnt.⁴¹ A korábbi Hlinkát bíráló kijelentéseket viszont Budapest kérésére erősen finomítaniuk kellett, sőt, a háttérben kialakulni látszó törékeny bizalmat és együttműködést kellett támogatniuk. A lengyelországi Slovak-ban ezért több olyan cikk is megjelent, mely a szlovákokat az Orol nevű egyesületbe való belépésre szólította fel.⁴² Ez a szervezet a cseh Sokol-nak akart egyfajta szlovák ellenpólusaként tevékenykedni. Az Orol ekkoriban fontos szerepet játszott a szlovák-magyar együttműködés fejlesztésében, mivel nem sokkal korábbi tárgyalások során felmerült az is, hogy magyarbarát szlovák vezetés alá kerüljön a szervezet irányítása.⁴³ Bár nincs konkrét forrás arra vonatkozólag, hogy ez be is következett, de Jehličkáék cikkei alapján könnyen elképzelhető, hogy végül Vojtech Tuka, vagy más, Budapestnek megfelelő személy lett felelős az egyesületért, miként ezt történt a Rodobrana nevű fasiszta, félkatonai szervezet felállításánál is.⁴⁴

A Dvorčák részvételével megtartott 1925-os Luxemburgi kongresszust leszámítva az 1922 utáni évek tevékenységéről meglepően kevés információval rendelkezünk, ami egyértelműen az agitáció visszaszorulására utal. Az okok között kutatva kiderült, hogy ez részben Budapest utasítása volt, ahonnan megtiltották az emigránsoknak, hogy a Szlovák Néppárt ellen agitációs tevékenységet tovább folytassák, és ezzel aláássák a magyar kabinet és Hlinkáék között kialakult törékeny kapcsolatot.⁴⁵ A másik ok, hogy a csehszlovák diplomácia sikeresen megrontotta a legtevékenyebb tag, azaz Jehlička és a Vatikán között fennálló viszonyt. A Varsói Egyetem teológiai karán tanító Jehličkának ugyanis a Szentszék megtiltotta, hogy bárminemű csehszlovákellenes propagandatevékenységet folytasson, ha meg akarja őrizni az állását. Így egészen 1927-ig csupán nagyon visszafogott agitációt fejthetett ki.⁴⁶ Ez a passzivitás ugyan hatással volt a többiekre is, viszont Tukával igyekeztek folyamatosan fenntartani a kapcsolatot, amit a lehető legkörülményesebben kellett megtenniük, mivel Tukára már 1923 óta gyanakodtak a csehek.⁴⁷ A Slovensky Dennik egy 1934-es cikkéből pedig kiderül, hogy Tuka ebben az időszakban havonta 2-3 ezer korona szubvenciót küldött az emigráns csoport javára.⁴⁸

⁴¹ MNL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1922. április 20.

⁴² MNL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1922. október 28.

⁴³ MNL Mikrofilmtár, Dvorcsák Győző jelentései, tekercs szám: 821

⁴⁴ MNL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1929. július 31. 14..

⁴⁵ 1926. december 7. Khuen-Héderváry külügyminiszter helyettes magánlevele Ambrózy bécsi követhoz, amelyben megtiltja Jehličkának, a szlovák autonomista mozgalom egyik vezérének a Hlinka-párt ellen tervezett akcióját. In: *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. III. Kötet*, Szerk: Nemes Dezső–Karsai Elek: Kossuth Kiadó. Budapest 1959. 790.

⁴⁶ MNL, K 64, 23. csomó 7/b tétel 443/res/1927.

⁴⁷ MNL, K 428/a, MTI Napi tudósítások 1923. július 28.

⁴⁸ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1934. június 14.

III.3. Új lendület 1927 után

Azonban 1927 egy újabb forduló pontot jelentett. A Benešhez közel álló Česká slovo ugyan már arról cikkezett, hogy Jehlička és Unger amnesztiában részesül, és felhagy a csehellenes propagandával, azonban ennek ellenkezője történt.⁴⁹ A népszövetségi felügyelet ugyanis ekkortól kezdve enyhült Magyarország felett, ezért a Bethlen-kormány ismét felvállalta a revizionista célokat. Jehlička felmondott a Varsói Egyetemen, és a továbbiakban Bécsből folytatta az agitációs tevékenységet. Az új lendületet kapó mozgalomnak azonban egy komoly kihívással is meg kellett küzdenie. 1927-ben ugyanis a Szlovák Néppárt belépett a kormányba, amit Prága mind a nemzetközi fórumokon mind a sajtóban az ellenük agitálók „lefejezésére” próbált felhasználni. Ebben a nehéz helyzetben tűnt fel a színen a Daily Mail tulajdonosa, lord Rothermere, aki a magyar revízió melletti kiállásával az emigránsok malmára is hajtotta a vizet. Rothermere-rel egy időben Jehlička is az Egyesült Államokba utazott, hogy az amerikai szlovákságot a csehellenes oldalra állítsa. A néppárt kormányba lépése azonban kellően meggyőző volt számukra, így az út kudarccal végződött.

Azonban Jehličkában felvetődött, hogy a szlovák irredenta mozgalom egy új lapot indítson, melyet mind a Felvidéken, mind az Egyesült Államokban terjesztenének.⁵⁰ Ennek anyagi támogatásában számítottak a magyar és a lengyel kormányzatra, valamint Rothermere-re is. Jehlička végül sikeresen meggyőzte pártfogóit a lap finanszírozásáról, melyhez havonta mintegy ezernégyszáz dollár támogatást kért, cserébe a Samostatnost' (Függetlenség) néven létrehozott újság hetente négyezer példányban készült el, melyből ezret az Egyesült Államokba, háromezret pedig a Felvidékre juttattak el.⁵¹ A lap stílusa, fogalmazásmódja, és üzenete az egyszerűsége és a könnyű átláthatóságra törekedett, mivel Jehlička nem csupán a tanultabb középosztályt akarta elérni, hanem az alsóbb társadalmi rétegeket is. Az általa és munkatársai által közölt cikkek mellett népszerűsítette azokat az egyéneket, és kiadványokat, akik a magyar revízió érdekében véleménye szerint figyelemre méltót alkottak, így pl.: Lord Rothermere-t, Sir Robert Gower-t, Dudley Heathcote-ot, vagy Sir. Robert Donald-ot. Az újság populista stílusa azonban gyakran már túlzottan is demagóggá vált.

A politikai híreken és elemzéseken túl olykor olyan kreált történeteket is leközltek, melyekben a szlovák nyomort, és az azt okozó cseh elnyomást életszerűtlen helyzetekben mutatták be. A Samostatnost'-ra azonban láthatóan volt igény, és hamar népszerűvé vált. Az amerikai szlovákság több tehetséges tagja is támogatásáról biztosította Jehličkait, sőt, Jan

⁴⁹ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1927. augusztus 23.

⁵⁰ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1927. december 15.

⁵¹ MNL, K 64, 23. csomó 7/b tétel 527/res/1927.

Liscsinszky clevelandi plébános a lap önálló, az Egyesült Államokban szerkesztett változatának megindításával kereste fel az emigráns vezért. Liscsinszky üzenete szerint már összeállította a szerkesztőség tagjait, akik állítása szerint komoly újságírói tapasztalattal rendelkeztek. A lap elindításához viszont az első évre huszonötezer dollár támogatást kért.⁵² Jehlička kapcsolatait latba vetve próbálta megszerezni az összeget, de mindössze tízezer dollárt sikerült összegyűjtenie, a lap így végül nem indult el. A magyar kormány viszont beleegyezett, hogy ezt az összeget a Samostatnost' példányszámának tízezerre való növelésére használja fel, így abból négyezret Szlovákiába, hatezret az Egyesült Államokba küldtek.⁵³

A túlzott sikerhajhászás azonban olykor vissza is ütött. Dvorčák a La Slovaquie-ben leközölt ugyanis egy olyan állítást, mely szerint a pittsburghi egyezményt egykoron szignáló amerikai szlovákok támogató levelet küldtek Rothermere-nek.⁵⁴ Az ilyen állítások feszültséget okoztak az emigránsok között, mivel tartottak attól, hogy ezzel a mozgalom hitelét veszítheti a szlovákság előtt. A pusztá propagandán túl azonban felmerült bennük az a vágy is, hogy aktívan formálják a csehszlovák belpolitikát. Mivel a Szlovák Néppárt kormányba kerülése belső feszültségek kiéleződéséhez vezetett, így az emigránsok igyekeztek a radikálisabb irányultságú köröket aktívabb tevékenységre ösztönözni. Ennek érdekében vették fel a kapcsolatot Vladimir Kedrovical és Jan Olbrichtal, a Szlovák Néppárt keresztényszocialista osztályának másodelnökével, akiknek a feladata Hlinka elmozdítása lett volna a pártelnöki pozícióból.⁵⁵ A puccskísérlet azonban a rendőrség beavatkozása miatt kudarcot vallott, így az emigránsoknak a Néppárttal való viszonya kibékíthetetlenné vált, annak ellenére, hogy 1926-ban az amerikai Jednotában Hlinka még megvédte egykori barátját, Jehličkát, aki szerinte: „határozottan tót meggyőződésű, lehetnek hibái, más utakon járhat, de az nem jogosítja föl senkit arra, hogy hazaárulónak nevezze”.⁵⁶ Hlinka pozíciója tehát megingathatatlan maradt, de továbbra is fennmaradt egy olyan ellenzéki tömb, amely nem volt elégedett a Néppárt politikájának irányvonalával. Felmerült egy új szlovák párt létrehozásának az ideája is, melynek élére Vojtech Tuka szánták, hivatalos lapjának pedig a Slovenská Krajina-t, mely ekkor még a párthoz hasonlóan csak ötletszinten létezett.⁵⁷ A kezdeményezés viszont gyorsan elhalt, így Szlovák Néppártnak nem jött létre valódi ellenpólusa.

⁵² MNL, K 64, 28. csomó 7/a tétel 529/res/1928.

⁵³ MNL, K 64, 28. csomó 7/a tétel 620/res/1928.

⁵⁴ MNL, K 64, 23. csomó 7/b tétel 583/res/1927

⁵⁵ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1928. március 28.

⁵⁶ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1929. augusztus 31.

⁵⁷ MNL, K 64, 28. csomó 7/a tétel 552/res/1928.

Az emigránsok eredményeinek és növekvő befolyásuknak a hatására egyes csehszlovák vezető körökben felmerült a likvidálásuk gondolata. A célszemély Unger lett, akit előbb egy kémme, Satka Lászlóval figyeltettek meg, majd ezt követően az Osztrák-Magyar Monarchia haderejének egy korábbi tisztje, Rajecki próbálta őt elrabolni.⁵⁸ Mivel ez a kísérlet sikertelenül zárult, így a továbbiakban nagyobb hangsúlyt fektettek az emigránsok szlovákiai ügynökeinek, és kiadványaik terjesztőinek felkutatására. A csehszlovák titkosszolgálat szerint a Samostatnost' és más lapok terjesztésében az emigránsok segítségére volt egyrészt a Rodobrana gárda,⁵⁹ másrészt olyan magánszemélyek, akik a szűkebb környezetükben tudták véghezvinni a terjesztést. Hozzájuk többnyire postai úton,⁶⁰ ritkábban más terjesztőn keresztül érkeztek meg a csomagok.⁶¹ A csehszlovák hatóságok nagy hangsúlyt fektettek a hálózat felderítésére, és egy-egy csoport megtalálása után akár több hónap, alkalmanként egy évesnél is hosszabb fogházbüntetést szabott ki rájuk a bíróság.⁶² Ennél azonban sokkal nagyobb problémát jelentett számukra az emigránsok kémeinek felderítése, ugyanis a magyaron szlovákok mellett több kettősügynökként dolgozó személlyel is kapcsolatban álltak, akiknek a lojalitása enyhe kifejezéssel élve is megkérdőjelezhető volt, azonban hasznos információforrásnak bizonyultak. Közülük az egyik leghasznosabbnak Baján Vilmos bizonyult, aki rövid ideig maga is emigránsként tevékenykedett, majd hazatérve látszólag a cseheknek dolgozott tovább.⁶³

Természetesen kémeket és kettősügynököket a csehszlovák titkosszolgálat is felhasznált. Voltak ezek között kifejezetten amatőr próbálkozások, mint amikor a budapesti Slovenské Noviny szerkesztőségébe besétáló Mydlo nevű úriember a Csehszlovákia ellen irányuló legközelebbi katonai akcióról, valamint Dvorčák és Jehlička fellelhetőségéről érdeklődött.⁶⁴ Ennél sikeresebb próbálkozás volt egy Ausztriában élő szlováknak, Vince Michalusnak a megkörményezése, akire azt a feladatot bízta Prágából, hogy alakítson ki egy új emigráns csoportot, mely elnyerve Budapest bizalmát, félreállíthatja a Dvorčák-Jehlička-Unger triót. Az új csoport megszervezése nem is alakult rosszul. Jó pár értelmiségi és a gazdasági életben sikeres szlovák figurát tudott maga köré gyűjteni: Zachár Gyula egyetemi tanár (Budapest), Bielek Antal főtanító (Békéscsaba), Gastan Ferenc hivatalnok (Pittsburgh), Huncsik János gyáros (Cincinnati), Seszták József kereskedő (Budapest), Bielek Tibor gyáros

⁵⁸ MNL, K 64, 23. csomó 7/b tétel 579/res/1927

⁵⁹ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1929. január 28.

⁶⁰ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1927. november 11.

⁶¹ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1928. szeptember 21.

⁶² MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1928. november 8.

⁶³ MNL, K 64, 23. csomó 7/b tétel 620/res/1927

⁶⁴ MNL, K 28, 190. csomó 343. tétel 60.

(Újpest), Porubsky Iván földbirtokos (Jugoszlávia), Fritz Hugó mérnök (Tihany), Klempach Ferenc kereskedő (Bécs). A bukását végül az okozta, hogy a csoport létrehozásánál Darányi Kálmánra hivatkozott, aki Dvorčákékon keresztül hamar tudomást szerzett erről.⁶⁵ Mihalus kétségbeesetten próbált eredményt produkálni Prágának, és azt tervezte, hogy Jehlička iratanyagát ellopva információkat nyújtson a csehszlovák hatóságoknak. Jehličkát végül Baján Vilmos értesítette erről, így Mihalus ismét kudarcot vallott.⁶⁶ Bár a kémek alkalmazásával továbbra sem hagyott fel Prága, de emellett megpróbálta a sajtón keresztül számon kérni a lengyel vezető körökön a támogatást, amit a revizionistáknak nyújtottak. A Lidové Noviny név szerint megemlíttette Hilarowic Bauman belügyminiszteri tanácsost, aki útleveleket állított ki az emigránsok számára, Jan Wadont a szociáldemokrata párt titkárát, aki az állami kémiszolgálatra szánt alapból folyósított támogatást, valamint a lengyel hadsereg egy Studenski nevű őrnagyát, akin keresztül szintén állami szubvencióban részesültek.⁶⁷

Az 1928-as év különös fontosságot kapott Ungerék számára, mivel a Csehszlovákia ekkor ünnepelte fennállásának 10. évfordulóját, ezért erre az évre kifejezetten nagyhatású, belföldi és nemzetközi propaganda hadjáratot terveztek. Bécsből egy külön csoport indult George Bernard Shaw-hoz, akinek a magyarra fordított munkái mellett, a csehszlovák hatóságok által betiltott szlovák nyelvű kiadványokat vittek ajándékba.⁶⁸ Jehlička az évforduló apropóján jelentette meg a „Tíz cseh csapás Szlovenszkóban” című röpiratát, melyben, ahogy a cím is sejteti tíz pontban foglalta össze azokat a hatásokat, melyek véleménye szerint a prágai kormányzat munkájának eredményeként sújtották a Felvidéket. A természeti katasztrófákon, a gazdasági és morális hanyatláson túl ismét kifejtette véleményét arról, hogyan csapták be Masarykék a párizsi döntnököket, az amerikai szlovákságot, valamint hogyan árulta el híveit a szlovák lutheránus egyház. A röpirat utolsó fejezetében csehellenes forradalom kirobbantására biztatja a szlovákságot, akiknek véleménye szerint szövetségre kell lépniük minden olyan erővel, mely a cseh béklyó lerázásában segítséget nyújthat.⁶⁹ Dvorčák pedig a párizsi március 15-i ünnepséget akarta felhasználni az agitációra, azonban a magyar kormány közbenjárására erről a tervéről le kellett, hogy mondjon, így helyette egy, a csehszlovákiai kisebbségek elnyomása ellen tiltakozó memorandumot nyújtott

⁶⁵ MNL, K 64, 38. csomó, 7/a tétel 606/res/1930

⁶⁶ MNL, K 64, 38. csomó, 7/a 710/res/1930

⁶⁷ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1928. november 15.

⁶⁸ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1928. november 27.

⁶⁹ Jehlicska Ferenc: Tíz cseh csapás Szlovenszkóban, Szomorú jubileum, Verjük ki a cseheket. Hornyánszki nyomda, Budapest, 1928.

át a Népszövetség főtitkárságának, melyet rajta kívül Ölvedy László felvidéki magyar költő is szignált.⁷⁰

A csehszlovák rendőrség eközben tovább folytatta a nyomozását az irredenta szlovákság ellen, és a következő letartóztatott maga Vojtech Tuka lett. Az évtized végének, és fordulójának egyik legnagyobb volumenű ügye lett a Tuka-per, melynek az emigránsok propagandája révén komoly európai visszhangja is volt. Tukára már az évtized elejétől kezdve rávetült a magyarokkal és az emigránsokkal való összejátszás árnyéka, azonban több évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy elegendő bizonyítékot tudjon összegyűjteni a csehszlovák titkosszolgálat a vádemeléshez. Mindemellett Ungerék figyelmetlensége is kellett, akik a Tuka által írt, vagy legalábbis neki tulajdonított Vacuum iuris cikk szövegét, mely hivatalosan 1928 januárjában jelent meg a Szlovák Néppárt lapjában, a Slovak-ban, már 1927 év vége előtt „Hív a tót nemzet!” címmel röplapként terjesztették.⁷¹ Maga a per egyébként kiváló forrás a korszak háttéréről, mivel ennek révén kerültek napvilágra azok az információk, melyek Tukának a felvidéki, és az anyaországi magyarság közötti pénz és információ közvetítő szerepét, valamint az emigrációs mozgalommal való kapcsolatát bizonyították.⁷²

⁷⁰ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1928. szeptember 24.

⁷¹ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1929. január 16.

⁷² A Tuka-perrel kapcsolatban bővebben lásd: Veres Tímea: A Tuka-per közvetlen előzményei a cseh és szlovák sajtóban. *Társadalomtudományi Szemle*, 2004/1. 149–154.

IV. Az emigránsok politikai tevékenysége a '30-as évek során

IV.1. Kitartó munka a válság éveiben is

Az 1929-től egyre mélyülő gazdasági világválság következtében a magyar revíziós propaganda forrásai is erősen korlátozottak voltak. A csehszlovák sajtóban egyre gyakrabban bukkantak fel olyan hírek, hogy a pénztelenség hatására a szlovák emigránsok szakítanának Budapesttel és hazatérnének. Ezekben a hírekben Prága olykor a kemény szigor őreként tűnik fel, aki elutasítja az árulók visszatérését, máskor pedig a megbocsájtó képét sugározza, aki örömmel fogadná a „tékozló fiait”. Előbbire példát a Slovenski Vecernik hoz, amely szerint Viktor Dvorčák illetőségi bizonyítványért folyamodott Prágához, azonban elutasították a kérést.⁷³ A másikra példát František Jehličkával kapcsolatban találunk, amely az előző példához képest egy heteken át tartó sajtóháborúvá fajult. A „bomba” a Szlovák Néppárt lapjának, a Slovak-nak a cikkéből robbant ki, mely szerint Masaryk elnök állítólag amnesztiát, egyetemi katedrát, és igen méltányos nyugdíjat ajánlott fel Jehličkáknak, ha az felhagy a csehellenes politikai tevékenységével. Jehlička megerősítette a hírt, és a Budapestnek küldött jelentéseiben arról számolt be, hogy ezt az ajánlatot a Lidové Noviny nevű kormány közeli lap tulajdonosa, Adolf Stransky közölte vele. Mivel Stransky Masaryk közeli barátjának számított, így valóban lehetséges, hogy a csehszlovák köztársasági elnök volt az üzenet feladója. Jehlička azonban elutasította az ajánlatot. Masaryk munkatársai ezzel szemben cáfolták az állításokat, és így egy heteken át tartó szópárbaj alakult ki a csehszlovák sajtóban, melyben egyik fél igazát sem sikerült bizonyítani, de Jehlička köztudatban tartására ez kétség kívül tökéletes lehetőség volt.⁷⁴

A válság ugyan valóban nem érintette kedvezően az emigránsokat, azonban a csehszlovák lakosság sanyarú helyzetét is mutatja, hogy egy František Alexander nevű cseh illetőt azért tartóztatott le a rendőrség, mert pénzért cserébe Lengyelországból csempészte be a Samostatnost'-ot.⁷⁵ A cseh sajtó ezt a „magas labdát” is igyekezett lecsapni, és az emigránsokat úgy mutatta be, mint akik dőzsölnek a pénzben, igaz a magyar kormány közben az államcsőd szélén táncol. Dvorčakkal kapcsolatban a Národní Listy azt írta, hogy havonta 12 ezer frank támogatásban részesül a Dísz térről, ahonnan rajta kívül még pénzelik a párizsi magyar legitimisták csoportját is.⁷⁶ Sajnos az emigránsok pontos szubvencióiról alig maradt fenn némi információ, de ez az állítás vélhetően erősen túlzó, viszont a cikkben szereplő állítás, mely szerint Dvorčák szoros kapcsolatban állt a magyar legitimista körökkel,

⁷³ MOL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1930. július 4.

⁷⁴ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1930. július 23.

⁷⁵ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1931. október 9.

⁷⁶ MNL, K 428/i, MTI Bizalmas értesítések, 1932. április 15.

vélhetően nem teljesen légből kapott. 1932-ben a Gömbös kabinet megalakulásával ismét egy stabilizálódott a magyar belpolitikai helyzet, és a revíziós mozgalom szempontjából is fontos változások történhettek a háttérben, mivel a České slovo, a Venkov és a Slovenski Dennik is arról cikkezett, hogy Gömbös Budapestre hívta az emigránsokat megbeszélésre.⁷⁷ Bár a külügyminisztériumnak küldött jelentésekben nem szerepelt semmi a találkozóról, azonban a következő évek aktívabb szerepvállalása vélhetően a szubvenció emeléséből fakadt.

Érdekes jelenség volt a '30-as évek elején, hogy az emigránsokkal eddig kifejezetten ellenséges viszonyban álló lutheránus szlovák értelmiségiek keresték a közeledés lehetőségét Jehličkáékhoz.⁷⁸ Igor Stefanik, vagy Milan Razus egyre gyakrabban fogalmaztak meg a csehekkel szembeni kritikákat, amire korábban elvétve akadt csak példa. Sőt, maga Razus személyesen akart találkozni Jehličkával, hogy megpróbálják egyeztetni a korábbi nézeteltéréseiket.⁷⁹ A szlovák közéletből így egyre többen vették fel a kapcsolatot az emigránsokkal a közös munka, vagy egy-egy kiadvány elkészítése céljából. Ilyen esetre jelentett példát Milan Frič, szlovák gazdasági szakembernek a jelentkezése, aki egy a szakterületének megfelelő munka megírására vállalkozott, melyben Szlovákiának és Kárpátaljának az impériumváltás utáni gazdasági hanyatlását fejtette volna ki. Jehlička igent is mondott a felkérésre, miután a Dísz tér jelezte felé, hogy hajlandóak 2700 csehszlovák korona apanázst adni Fričnek a munkáért.⁸⁰ A kiadvány⁸¹ el is készült, melyet tartalmi szempontból dicsért Jehlička, de úgy vélte, hogy a terjedelme rövidebb, mint amiben előzetesen megegyeztek. Így a pénzt ugyan átadta Fričnek, de jelezte felé, hogy ezért cserében ismét kér tőle egy munkát a közeljövőben, és ha ezt nem hajlandó teljesíteni, akkor a pénzvételtől szóló nyugatát a megfelelő prágai körökhöz fogja továbbítani.⁸²

Az időközben Lengyelországban történt változások is az emigránsok bizakodására adtak okot, a külügyminisztérium élére ugyanis kinevezték Jozef Beck-et, aki egy sajátos külpolitikai koncepcióval állt elő. A célja egy olyan kelet-közép-európai szövetségi tömb létrehozása volt, mely, véleménye szerint képes lett volna ellenállni a német és a szovjet hatalmi törekvéseknek. A szövetségi tömböt Lengyelország mellett Magyarország, a Csehszlovákiától független (esetleg Budapest fennhatósága alatt álló autonóm) Szlovákia, Románia, Jugoszlávia és Olaszország alkotta volna. A felsorolt országokat nézve a koncepció

⁷⁷ MNL, K 428/f. MTI Lapszemle, 1932. október 7.

⁷⁸ MNL, K 64, 49. csomó, 7/a tétel 401/res/1932

⁷⁹ MNL, K 64, 49. csomó, 7/a tétel 672/res/1932

⁸⁰ MNL, K 64, 49. csomó, 7/a tétel 479/res/1932

⁸¹ Frič, Milan: *Neutešený hospodárský vývoj na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. Bratislava, Nákl. "Národného Hospodára", 1932.

⁸² MNL, K 64, 49. csomó, 7/a tétel 635/res/1932

elég naiv elképzelés volt. Beck ennek ellenére eltökélten dolgozott a terv megvalósításán, melynek egyik kulcspontját a lengyel-magyar határ megteremtésében látta. A lengyel külügy szerint ez Kárpátalja vagy a Felvidék Magyarországhoz való visszacsatolásával történhetett volna meg.⁸³

IV.2. A genfi Szlovák Nemzeti Tanács megalakulása és munkája

1933-ban a Revíziós Liga budapesti ülésén Dvorčák is megjelent, aki annak a Herczeg Ferencnek a meghívására vett részt a megbeszélésen, aki kifejezetten baráti viszonyban volt a szlovák emigránsokkal.⁸⁴ Ezen a találkozón a résztvevők elismerték, hogy Magyarország külpolitikai helyzete a közeljövőben sem fog annyit javulni, hogy revízióra kényszeríthesse a kisantant államait, ezért ideiglenesen be kell érniük részleges területi nyereségekkel. A Revíziós Liga tagjai arra gondoltak, hogy Ivor Dénes újságírón keresztül fel kell venniük a kapcsolatot, az ő megfogalmazásuk szerint a „prágai revizionistákkal”.⁸⁵ Ez alatt Ferdinand Peroutka újságírót értették, aki bár kétség kívül egyike volt azoknak a cseh közéleti személyiségeknek, akik egy esetleges etnikai revíziót elfogadható kompromisszumnak tartottak,⁸⁶ de ezt is inkább kényszermegoldásnak tekintették, így semmiképpen sem titulálható a szó szoros értelmében revizionistának. Az ülés után Dvorčák Genfbe utazott, ahol Jehličkával vezetésével, valamint Ungerrel és az 1919 óta ugyan tevékenykedő, mégis alig némi nyomot hagyó Karol Bulissával együtt megalapították a Szlovák Nemzeti Tanácsot. Az alakuló ülés után egy memorandumot adtak át a Népszövetség főtítkárságának, melyben a földrajzi, a gazdasági, és a történelmi szempontokat felsorakoztatva követelték Szlovákia Magyarországhoz való visszacsatolását.⁸⁷

Jehličkának még ebben az évben megjelenő „A Revízió és a szlovákok” című politikai röpirata lényegében ugyanezeket az érveket vonultatta fel. Cáfolta a szlovák és a cseh nép azonosságát, és különösen elvetette a csehszlováknak, mint önálló népnek a meghatározását, mely csupán a prágai vezetés ideája egy egységes nemzettudat kialakítására. A nyelvrokonság tényét nem tagadta, de véleménye szerint a szlovákság az ezeréves együttélés hatásaként kulturális és vérrokonsági kapcsolatba került a magyarsággal, így ahhoz sokkal közelebb áll. A nyelvrokonságot csak hátránynak tekintette abból a szempontból, hogy az egymáshoz közel álló nyelvek könnyebben egységesülnek, így hosszabb távon ez a szlovák öntudat eltűnését

⁸³ Czettler Antal: Lengyel tervek Közép-Európa újrendezésére, és Kárpátalja visszatérése a magyar anyaföldre 1939 márciusában I. rész. *Magyar Szemle*, X. 2001/7–8. 64–65.

⁸⁴ Herczeg Ferenc: *Hűvösvölgy. Herczeg Ferenc emlékezései*. III. rész. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 222.

⁸⁵ MNL, K 428/i, MTI Bizalmas értesítések, 1933. május 12.

⁸⁶ Steier Lajos: Cseh politikai arcképek I. *Magyar Szemle*, 1934/9-12. 376.

⁸⁷ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1933. július 11.

okozta volna. A földrajzi és a gazdasági szempontoknál azok együttes figyelembevételét hangsúlyozta, mivel Jehlička szerint a Kárpát-medence egy nagy gazdasági egységet alkot, melyet a Párizs környéki békékkel szétbontottak, így a gazdasági hanyatlás elkerülhetetlenül bekövetkezett.⁸⁸

A genfi Szlovák Nemzeti Tanács létrejötte után pár nappal, brit kezdeményezésre egy négyhatalmi (brit, francia, német olasz) konferenciára került sor Rómában, melyet a kelet-közép európai, és a balkáni viszonyok esetleges átalakítására hívtak össze. Az emigránsok az eseményre való tekintettel megjelentették a Népszövetségnek átnyújtott memorandumukat a *Giornale d'Italia* című lapban.⁸⁹ Ugyan a konferencia végül nem eredményezett határkorrekciót, de rávilágított arra, hogy a nagyhatalmak már korántsem gondolják olyan köbevésettnek a párizsi békerendszert, mint ahogy azt korábban hangsúlyozták.⁹⁰ Ezt a nemzeti tanács tagjai is hasonlóan gondolták, ezért Jehlička elnöki minőségében egy európai előadássorozatot szervezett, melynek első állomása augusztusban Róma volt.⁹¹ A következő helyszínnek Hollandiát választotta, majd az évvégén Bethlen Istvánnal közösen Nagy-Britanniába utaztak. Ezzel az úttal kapcsolatban a Nádorní Listy egy cikket közölt, mely szerint Bethlennek láthatóan komoly tervei voltak Jehličkával, akit a magyar diplomácia a Szlovák Nemzeti Tanács elnökeként akkreditálni akart Angliában és a többi európai nagyhatalomnál, ezzel olyan pozíciót biztosítva neki, mint amelyet Masaryk élvezett a háború idején,⁹² azonban ez csak a cseh újságírók túlzása volt. A cikkben emellett még egy érdekesség megfogalmazódik arról, hogy a Jehlička és Dvorčák közötti feszült hangulat enyhítése érdekében, a La Slovaquie szerkesztőjének megemelték az apanázsát. Bár a Budapestre küldött jelentésekben nincsenek feljegyzések a tagok között fennálló rossz viszonyról, azonban Jehličkának egy-egy évvel korábbi Dísz térnek címzett javaslata szerint, a La Slovaquie-t bulletinné kellene átalakíttatni, amit Dvorčák úgy értékelhetett, mintha ki akarnák őt túrni a saját lapjából.⁹³

A Slovensky Vecernik információja szerint az angliai út során emellett a Szlovák Nemzeti Tanács egy irodát is nyit majd Londonban, amelynek vezetésére Baján Vilmost kérték fel.⁹⁴ Már az út során történt, hogy Jehlička Bethlennel folytatott beszélgetéseik

⁸⁸ Jehlicska F.: *A revízió és a szlovákok*. Erdélyi Férfiak Egyesülete, Budapest 1933.

⁸⁹ MOL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1933. július 13.

⁹⁰ Lukász Zs. Tibor: A revízió reménye. Az 1933-as négyhatalmi paktum és Magyarország. *Rubicon*, 1997/1. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_revizio_remenye_az_1933_as_negyhatalmi_paktum_es_magyarorszag (letöltve: 2012.12.03.)

⁹¹ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1933. augusztus 3.

⁹² MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1933. december 4.

⁹³ MNL, K 64, 49. csomó, 7/a tétel 672/res/1932

⁹⁴ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1933. december 6.

alkalmával biztosítékot szeretett volna kérni az ex-miniszterelnöktől, hogy a Felvidék visszacsatolása esetén a magyar kormányzat nem fog ismét asszimiláló politikát folytatni. Bethlen, aki a Gömbös kabinet regnálása idején már nem rendelkezett akkora befolyással, hogy egy ilyen jellegű kérdésben ígéretet tegyen, csak annyit válaszolt, hogy véleménye szerint az aktuális magyar kormányzat tiszteletben fogja tartani a szlovákok nyelvét és kultúráját.⁹⁵

Az előadói körutat követően Prága ismét nagyobb aktivitást várt a csehszlovák hatóságoktól az emigránsok ügynökeinek felderítésében, melynek eredményeként lekapcsoltak egy igazán érdekes személyt, Stavinskyt, akiről a rendőrségi házkutatás után kiderült, hogy nem csupán a szlovák revizionistákkal és a magyarokkal állt kapcsolatban, hanem németországi összeköttetéssel is rendelkezett.⁹⁶ Az ügynökök felderítése mellett a csehszlovák kormányzathoz közelálló lapok igyekeztek Jehličkákat összemosni a Marseille-i merénylet elkövetőivel, mivel a Samostatnost'-ban gyakran jelentek meg horvát barát munkák, illetve Jehlička is többször jelentetett meg cikket a horvát emigránsok lapjában a Croatian Press-ben, mely az Usztasákkal is kapcsolatban állhatott.⁹⁷ A csehszlovák kabinet tartva az ellene irányuló propaganda hadjárattól támogatta egy, az emigránsokéhoz hasonló szervezet létrehozását, mely a magyar revizionizmus ellenpólusaként szolgált volna. Ennek megalakítására Antonín Kompaneket kérték fel.⁹⁸ Prága aggodalma nem volt véletlen, mert a '30-as évek közepére Csehszlovákia kisebbségei ismét aktívabb politikát kezdtek folytatni. Unger ezt kihasználva, a Szudéta-vidék német vezetőivel vette fel a kapcsolatot, akik a rádióállomásaikat bocsájtották a rendelkezésére, hogy a szlovák lakosság számára küldjön irredenta üzeneteket.⁹⁹ Eközben Dvorčaknak a La Revue Mondiale-ban sikerült cikket megjelentetni, mely Csehszlovákia hosszú távú fenntarthatatlanságát taglalta.¹⁰⁰ Jehlička pedig 1934 után egyre gyakrabban utazott Berlinbe, ahol a német irredenta körökkel próbált szorosabb együttműködést kialakítani.

A következő évben a német nemzetiszocialisták lapja, a Völkischer Beobachter interjút készített vele és Dvorčakkal, majd a Német Akadémia meghívására a müncheni egyetemen tartott előadást a szlovák kérdésről.¹⁰¹ Előadásában főként a Közép-Európára nehezedő bolsevik veszélyt hangsúlyozta, melynek legfőbb támogójának Csehszlovákiát

⁹⁵ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1933. december 1.

⁹⁶ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1934. január 23.

⁹⁷ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1934. október 26.

⁹⁸ MNL, K 428/i, MTI Bizalmas értesítések, 1934. január 30.

⁹⁹ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1934. február 9.

¹⁰⁰ MNL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1934. november 16.

¹⁰¹ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1936. június 15.

nevezte meg. Jehlička nagy sikert arathatott Münchenben, hiszen Németországban már napirenden volt egy, a Szovjetunió ellen irányuló szövetségnek a létrehozása. Az antikomintern paktumot néhány hónappal később, november 25-én hozta létre Németország és Japán. Az emigránsok érezték, hogy a szovjet ellenes agitációra komoly igény van, ezért ettől kezdve a Népszövetséghez benyújtott memorandumokban is egyre részletesen foglalkoztak a csehszlovák-szovjet szövetség veszélyeivel. Legfőképpen arra helyezték a hangsúlyt, hogy Prága az ország repülőtereit a szovjet légierő kiszolgálására, és bázisául való felkínálására készítette fel.¹⁰² A belpolitikában az egyre feszítőbb nemzetiségi kérdések miatt Prága megpróbálta egymás ellen hangolni a kisebbségeket. Így a szlovák-ruszin viszonyban az érzékeny pontnak számító Észak-Zemplént és a terület hovatartozásának a kérdését bolygatta.¹⁰³

Mindeközben Lengyelországban František Unger egy különös megkeresést kapott. Egy Jan Neupauer nevű patikus és köre létrehozott egy úgynevezett Obywatelski Komitet (Polgári Bizottság), mely a Csehszlovákiával szembeni magyar és lengyel területi követelések teljesülése érdekében támogatásáról biztosította őt. Csakhogy a Komitet, egyik tagja, Babinsky, arról tájékoztatta Ungert, hogy egy új szlovák emigráns csoportosulás fog létrejönni Lengyelországban, melynek élére őt szeretnék állítani, de csak abban az esetben, ha megszakítja a kapcsolatot a genfi Szlovák Nemzeti Tanáccsal. Számukra ugyanis az a csoport túlzottan magyarbarát irányultságú, és az ő céljaikkal ez összeegyeztethetetlennek bizonyult. Unger utánajárt ennek a csoportnak, melyről kiderült, hogy Ferdynand Machay író, politikus és teológus áll az ügy háttérében, aki Árva és Szepes vármegyék lengyel lakta vidékein túl, vélhetően további szlovákiai területek Lengyelországhoz csatolását kívánta elérni.¹⁰⁴ Unger végül nemet mondott a csoport invitálásának, de nyilvánvaló volt, hogy a szlovák ügyek lobbyja terén már nincsenek monopolhelyzetben. 1936 őszén Dvorčák Genfben jelentette meg egyik új röpiratát a „Romboljátok le Csehszlovákiát, a bolsevizmus őrtornyát”, mely címében egyértelműen utal Beneš egykori munkájára, a „Romboljátok le Ausztria-Magyarországot”-ra.¹⁰⁵

IV.3. Az első Csehszlovák Köztársaság végnapjai

Az évtized vége felé egyre inkább felgyorsultak az események. Prága érezte, hogy diplomáciai szempontból lassan elfogy körülötte a levegő, ezért 1937-ben a genfi l'Action Nationale lap értesülései szerint ismét felvette a kapcsolatot Jehličkával, hogy a Felvidék egy

¹⁰² MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1936. január 28.

¹⁰³ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1935. szeptember 19.

¹⁰⁴ MNL, K 64, 76. csomó, 17/a tétel 638/res/1936

¹⁰⁵ MNL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1936. szeptember 26.

részének Magyarországhoz való átengedése fejében oszlassa fel az emigráns Szlovák Nemzeti Tanácsot. A lap szerint Jehlička csak Szlovenszkó teljes területének átadása esetén lett volna hajlandó elfogadni az ajánlatot.¹⁰⁶ Így az Action Nationale szerint megegyezés nem született, ami ilyen feltételek mellett csoda is lett volna. 1937 nyarán mindenestre egy nagy visszhangot kiváltó munka jelent meg Londonban, melynek szerzőpárosa Jehlička és Dvorčák volt. A „Háborúskodjék-e Anglia Csehszlovákiáért?” című munka a respublikának a mesterséges mivoltát hangsúlyozta, mely ennél fogva hosszú távon nem fenntartható. Tardieu La Paix című művét is hivatkozási alpnak tekintették, melyben a szerző kifejti, hogyha 1919-ben a Felvidéken népszavazásra került volna a sor, akkor Csehszlovákia nem tudott volna megalakulni.¹⁰⁷ Eközben Unger több cikket is megjelentetett, ám ezúttal nem a lengyel lapokban, hanem Tamás Andrásnak, a Revíziós Liga genfi kiküldöttjének révén az l’Action Nationale-ban, valamint Pozsonyban a fiatal autonomista értelmiség lapjának számító Nástupban.¹⁰⁸ Az évtized második felétől kezdve megfigyelhető egyfajta területmegosztás a tagok között. Jehlička egyre inkább a nyugat-európai propagandával törődött, míg Unger fontosabbnak tartotta a szlovákiai lakosság tájékoztatását, így Jehlička utazásai során a Samostatnost’ szerkesztésében is Ungernek kellett besegítenie, olykor a saját maga vezetett lapoknak, a Slovaknak és a Wiadomosci Polsko-Slowackie-nak a hanyagolásával.

1938-ban az év elejétől érezhető volt, hogy Csehszlovákia körül „szorul a hurok”. A Paris Midi vezető helyen tárgyalta a szlovák kérdést, melyben kitértek a Jehlička vezette emigráns mozgalomra, valamint arra is, a szlovákság mellett más kisebbségek is jelentős számban lakják Csehszlovákiát, így megkérdőjelezték ennek az államnak a fenntarthatóságát. A lap információja szerint Anglia prágai nagykövete folyamatosan békülékenységre, és a szomszédos országokkal való kiegyezésre bízta a kormányt, mely könnyen lehet, hogy ekkor már elkésett próbálkozás volt.¹⁰⁹ A csehszlovák diplomácia így egyre nehezebb helyzetbe került, mivel értesüléseik szerint a hitleri Németország a Szudéta-vidékért hajlandó lett volna akár háborút is indítani. Ebben az esetben pedig a szintén területi igényekkel bíró Lengyelország és Magyarország támadására is lehetett volna számítani. A korábban Prága védelmét biztosító Nagy-Britannia és Franciaország nem akart egy újabb világháborúba keveredni Csehszlovákiáért, ezért inkább hajlottak a békés megegyezésre. 1938 elején viszont még nem lehetett tudni, hogy melyik forgatókönyv szerint alakulnak majd az események.

¹⁰⁶ MNL, K 428/i, MTI Bizalmas értesítések, 1936. április 24.

¹⁰⁷ Francis Jehlicska–Viktor Dvorcak: *Should Great Britain go to war - for Czechoslovakia?: An appeal to British common sense for the sake of world peace.* The Slovak council, London, 1937.

¹⁰⁸ MNL, K 64, 76. csomó, 17/a tétel, 479/res/1937

¹⁰⁹ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1938. március 26.

Jehlička az év elején Olaszországban propagálta a határrendezés ügyét, mivel továbbra is Rómát tekintette a magyar revíziós célok legfőbb támogatójának.¹¹⁰ Magyarországot mind Hitler, mind Jozef Beck egy közös expanzió megindítására akarta rávenni. Budapest elutasította az ajánlatot, részben azért mert haderejét nem tartotta felkészültnek egy háborúra, másrészt azért, mert tartott a jugoszláv és román ellentámadástól. Ezen országok semlegességét pedig sem a németek, sem a lengyelek nem tudták megígérni Horthynak. Magában Lengyelországban is a Machay féle csoport egyre nagyobb befolyásra tett szert, és bár Feliks Gwiżdż szenátor bizalmát továbbra is élvezték Ungerék, az ő befolyása egyre csökkent a rivális társasággal szemben.¹¹¹

A magyar diplomácia eközben inkább kivárt és augusztusban, Bledben a kisantant külügyminisztereivel elismertette a fegyverkezési egyenjogúságot, melyért cserébe lemondott a katonai expanzió lehetőségéről. A német politikai vezetés ezen a döntésen alaposan felháborodott, így a felvidéki és kárpátaljai területek revíziójának a lehetősége kétségesse vált. A szeptember végén Münchenben összeülő négyhatalmi találkozón megkezdődött Csehszlovákia felosztása, igaz ekkor még nem kívántak foglalkozni a magyar és lengyel igényekkel. Csupán Mussolini kezdeményezésére csatoltak a müncheni egyezményhez egy kiegészítést, melyben a konferencia résztvevői vállalták, hogyha a magyar-csehszlovák tárgyalások a következő három hónapon belül nem hoznak eredményt, akkor ismét nemzetközi döntőbíráskodásra kerül sor.¹¹² Dvorčák Budapestre utazott ahol az ország szlovák nemzetiségi lakosságát próbálta egy nagyszabású tömegdemonstrációba bevonni. Október 10-én mind a fővárosban, mind több vidéki helyszínen tüntettek a magyarországi szlovákok a Felvidék visszacsatolásáért. A besztecebányai rádió bár megpróbálta kisebbiteni Dvorčák érdemeit, azonban mégis elismeréssel adóztak annak, hogy a hivatalosan 104 ezer tagú magyarországi szlovákság 20%-át képes volt bevonni az akcióba.¹¹³

Mindeközben Csehszlovákia nemzetiségei a müncheni egyezményt az önrendelkezés kivívásának lehetőségeként élték meg, mellyel Prágának már nem volt ereje szembeszállni. A Jozef Tiso vezette Szlovák Néppárt október 6-án Szlovákiát a Csehszlovák Köztársaságon belüli autonóm területté nyilvánította.¹¹⁴ A döntés révén az állam nevét is Cseh-Szlovákiára változtatták. Kárpátalján az ukranofil és ruszofil pártok megalapították a Podkarpatszka Rusz Nemzeti Tanácsát, mely engedélyt kért a prágai kabinettől a podkarpatszka ruszi autonóm

¹¹⁰ MNL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1938. február 12.

¹¹¹ MNL, K 64, 76. csomó, 17/a tétel, 1506/res/1938

¹¹² Czettler Antal: *Lengyel tervek* i.m. 71–73.

¹¹³ MNL, K 428/e, MTI Rádiófigyelő, 1938. október 10.

¹¹⁴ MNL, K 428/e, MTI Rádiófigyelő, 1938. október 6.

kormány felállítására. A cseh-szlovák minisztertanács október 11-én elfogadta a kérelmet, és kinevezte Bródy Andrást az autonóm kormány miniszterelnökének.¹¹⁵ A magyar-csehszlovák tárgyalások végül 1938. október 9-én kezdődtek Komáromban. A magyar küldöttség először a Felvidék déli, magyar többségű sávját kérte, valamint azt, hogy a ruszinok és szlovákok lakta területek hovatartozásáról népszavazás döntsön. A szlovákok ebbe nem egyeztek bele, és kezdetben csupán Csallóköz átengedéséről voltak hajlandók tárgyalni. A továbbiakban azonban egyre engedékenyebbek lettek Budapest követeléseivel szemben, így már a határ menti magyar többségű sáv átadásába is beleegyeztek volna. A fontosabb városok, mint Nyitra, Kassa, Ungvár vagy Munkács hovatartozásának kérdésében viszont nem közeledtek az álláspontok, mivel a magyarok az 1910-es, a szlovákok pedig az 1930-as népszámlálási adatokkal igyekeztek bizonyítani a terület etnikai összetételét.¹¹⁶

A komáromi tárgyalások így eredménytelenül zárultak az európai hatalmak ezért október végén, Bécsben terveztek összeülni. Ennek megtörténte előtt Dvorčák Rómába, Jehlička pedig Londonba utazott, hogy a bécsi találkozóig hatást gyakoroljanak a döntéshozókra. Dvorčák római előadásán Bolesław Wieniawa-Długoszowski lengyel és Villani Frigyes magyar követ is részt vett. A szlovák emigráns a lengyel-magyar közös határvonal létrehozása mellett érvelt, melyet a Maginot vonalhoz hasonlított, ami a szovjet expanzív törekvések legfőbb gátja lehet, ezt viszont csak a szlovák és ruszin önrendelkezés megadásával lehetséges elérni.¹¹⁷ Jehlička Londonban az angol politikusokkal való megbeszélések mellett interjút adott a Press Association tudósítójának, akinek kifejtette véleményét arról, hogy a Felvidék elszakításának hibáját most végre orvosolhatják, és az így megerősödő Magyarország gátja lehet a német és szovjet törekvéseknek.¹¹⁸ Jehlička ezen meggondolatlan kijelentése a németek fülébe is eljutott, akik némi ingerültséggel kérték számon, a magyarokon a szlovák emigránsvezér kijelentését.¹¹⁹ A brit és a francia küldöttség végül érdektelenségre hivatkozva el sem ment Bécsbe, ezzel szabad kezet adtak az olasz és német vezetésnek, akik az etnikai szempontok figyelembe vételével jelölték ki az új határvonalakat. A november 2-án megszületett I. bécsi döntés értelmében Magyarország visszakapta Felvidék és Kárpátalja magyar többségű déli sávját, valamint Ungvár és Munkács városát. A döntéssel végül maradéktalanul senki sem volt elégedett. A csehek a már amúgy is szétdarabolt Cseh-Szlovákia végső felosztását vizionálták, a Szlovák Néppárt pedig az

¹¹⁵ MNL, K 428/i, MTI Bizalmas értesítések, 1938. október 11.

¹¹⁶ Romsics I.: *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó Budapest, 2005. 245–246.

¹¹⁷ MNL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1938. október 26.

¹¹⁸ MNL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1938. október 14.

¹¹⁹ MNL, K 428/i, MTI Bizalmas értesítések, 1938. október 17.

elszakított déli sáv miatt háborgott. Magyarországon ezzel szemben az integráns revízió hívei kevesellték a visszakapott terület nagyságát.

V. Az emigráns mozgalom utolsó időszaka, a szlovják koncepció

A szlovák emigráns csoport szintén elfogadhatatlannak tartotta a döntést, és azt, hogy a Felvidéket, és ezzel a szlovákságot is szétválasztották, ezért szükségesnek tartották a további agitáció folytatását, azonban 1939 év elején František Jehlička hirtelen halálával a mozgalom elvesztette a vezérét.¹²⁰ Jehlička nélkül František Unger nem kívánta már folytatni az agitációt, így ő visszavonult a politikától, ezért a Szlovák Nemzeti Tanács vezetése Viktor Dvorčák kezébe került. Lényegében ellenpólus nélkül már a saját ideáját és terveit valósíthatta meg, így előkerült a keletiszlovák, azaz szlovják koncepció. Ez az elmélet arra épül, hogy létezik egy nyugati és egy keleti szlovák nyelv, melyek között akkora a különbség, hogy lényegében önálló nyelvként kell őket tekinteni. Dvorčák szerint azonban nem csupán a nyelv különbözik, hanem maguk az emberek is, mert a szlovjákság a magyarok, németek, ruszinok és vallonok keveréke.¹²¹

Ez az ötlet tehát még kisebb csoportokra tagolná a szlovákságot, ami mindenféleképpen ellenkezett azzal amit František Jehlička képviselt, bár Dvorčáknak a Genfben megjelenő „Független Szlovákia?” című munkája arról tanúskodik, hogy az új emigráns vezér a Felvidék teljes területét Magyarország számára ítélné.¹²² Mivel a második Teleki-kormány is biztosította őt a támogatásáról, így számíthatott Budapest anyagi szubvenciójára is. Párizsból hazaköltözve Kassára tette a székhelyét, ahol 1941-ben Ojčizna néven kultúregyesületet hozott létre, mely a szlovják nyelv ápolására szótárt és nyelvtankönyveket akart kiadni.¹²³ A politikai élet irányítására pedig létrehozta a Naša gazdovská strana nevű pártot.¹²⁴ Az erőfeszítéseit azonban nem koronázta siker, az identitásformálásra nem volt vevő a keletiszlovák lakosság, és ezt a tervét Pozsony is minden eszközzel igyekezett akadályozni. 1943-ban bekövetkezett halálával az emigráns mozgalom végleg befejezte munkáját.¹²⁵

¹²⁰ MNL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1939. január 3.

¹²¹ Ábrahám Barnabás: *Interetnikus kapcsolatok X. A szlovákság történelmi törésvonalai: konfesszionizmus és regionalizmus 2.* <http://m.cdn.blog.hu/ce/centralog/file/MCS10.pdf> (letöltve: 2012. 11. 08.)

¹²² MNL, K 428/t, MTI Házi tájékoztató, 1939. május 6.

¹²³ MNL, K 428/t, MTI Házi tájékoztató, 1941. január 20.

¹²⁴ MNL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1941. október 3.

¹²⁵ MNL, K 428/t, MTI Házi tájékoztató, 1943. augusztus 13.

VI. Összegzés

Nyilvánvaló, hogy mivel a szlovák nép története végül nem az emigránsok által elképzelt úton folytatódott, ezért a genfi Szlovák Nemzeti Tanács tagjai ma nem számítanak pozitív történelmi alakoknak az északi szomszédainknál. Azonban véleményem szerint hiba lenne ezeket a személyeket a szlovák nép árulóiként aposztrofálni. A Viktor Dvorcák által képviselt, és eleve kudarcra ítélt szlovák akciót leszámítva a szlovákság megosztását egyáltalán nem tűzték ki célul. A Frantisek Jehlicka közreműködésével 1919-ben kidolgozott autonómia koncepció pedig egyértelműsíti, hogy a Felvidék visszacsatolását csak megfelelő ellenszolgáltatás fejében támogatták. Azonban a mozgalom nem ért el akkora sikert, hogy a '30-as évek szlovák társadalmában a Magyarországgal való újraegyesülést egy felülmúlhatatlan és a jelentős többség által kívánt alternatívává tegye. Mindemellett a legnagyobb kérdés számomra inkább az, hogy Budapestben valóban megvolt-e a hajlandóság arra, hogy teljesítse az emigránsoknak ígért feltételeket, ha a Felvidék teljes területe visszakerült volna az országhoz. Kárpátalja és a ruszinság esetéből, illetve a számukra szintén ígért autonómia megvalósulatlanságából ítélve ez erősen megkérdőjelezhető.

VII. Források és felhasznált irodalom

VII.1. Források

Levéltári, kéziratári források:

Magyar Nemzeti Levéltár, Miniszterelnökség, Nemzetiségi és kisebbségi osztály 1923–1944
K 28

Magyar Nemzeti Levéltár, Külügyminisztérium, Politikai osztály rezervált iratai 1918–1944
K 64

Magyar Nemzeti Levéltár, Mikrofilmtár

Elektronikusan elérhető források:

Magyar Nemzeti Levéltár, Magyar Távirati Iroda „könyomatos” Hírek, K 428, Online:
<http://mol.arcanum.hu>

Országgyűlési Dokumentumok 1896–1990, Képviselőházi Naplók (1927–1944), Online:
<http://mpgy.ogyk.hu>

Országgyűlési Dokumentumok 1896–1990, Nemzetgyűlési Naplók (1920–1926), Online:
<http://mpgy.ogyk.hu>

A szlovák emigránsok kiadványai:

Dvorcsák Győző: *A revízió és Franciaország*. Erdélyi Férfiak Egyesülete, Bp. 1933.

Frič, Milan: *Neutešený hospodársky vývoj na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. Bratislava,
Nákl. "Národného Hospodára", 1932.

Jehlicska Ferenc: *Tíz cseh csapás Szlovenszkóban, Szomorú jubileum, Verjük ki a cseheket*.
Hornyánszki nyomda, Budapest, 1928.

Jehlicska Ferenc: *A revízió és a szlovákok*. Erdélyi Férfiak Egyesülete, Budapest 1933.

Jehlicska, Francis – Dvorcak, Viktor: *Should Great Britain go to war - for Czechoslovakia?:
An appeal to British common sense for the sake of world peace*. The Slovak council,
London, 1937

Jehlicka, Frantisek: *Naš Program : Marš von Česi! Slovensko patri Slovákom!* McKeesport :
Pa : "Samostatnosť", 1932

Visszaemlékezések:

Herczeg Ferenc: *Hűvösvölgy. Herczeg Ferenc emlékezései*. III. rész, Szépirodalmi
Könyvkiadó, Budapest, 1993.

Forrásgyűjtemények és Forráskiadványok:

Nemes Dezső–Karsai Elek: *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945.* III. Kötet, Kossuth Kiadó. Budapest 1959.

Tilkovszky Lóránt: Viták a Területvédő Liga Nemzetiségi Bizottságában 1920 júliusában. In.: *Baranyai Helytörténetírás 1987–1988.* Szerk: Szita László. Pécsi Szikra Nyomda. Pécs 1988. 435–478.

Hajdú Tibor–Litván György: Egy elmaradt államfői találkozó dokumentumai - iratok Károlyi Mihály és Renner osztrák kancellár 1919. március 23-ára tervezett találkozójához. *Századok*, 1983/1. 218–231.

VII.2. Szakirodalom

Könyvek és tanulmányok:

Ablonczy Balázs: A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések. *Múltunk* 2008/1. 29–56.

Angyal Béla: *Érdekvédelem és önszerveződés, Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből 1918–1938.* Lilium-Aurum, Galánta-Dunaszerdahely, 2002.

Ábrahám Barnabás: *Interetnikus kapcsolatok X. A szlovákság történelmi törésvonalai: konfesszionizmus és regionalizmus 2.*

<http://m.cdn.blog.hu/ce/centralog/file/MCS10.pdf> (letöltés: 2012. 11. 08.)

Boros Ferenc: A magyar ellenforradalmi reakció revíziós politikájának egyes kérdései (1919–1920.) *Hadtörténelmi Közlemények*, 1967/4. 664–687.

Botlik József: *Közigazgatás és nemzetiségpolitika Kárpátalján I.* Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai tanszéke, Nyíregyháza, 2005..

Czettler Antal: Lengyel tervek Közép-Európa újrendezésére, és Kárpátalja visszatérése a magyar anyaországhoz 1939 márciusában I. rész. *Magyar Szemle*, 2001/7–8. 63–81.

Eiler Ferenc: *Kisebbségvédelem és revízió. Magyar törekvések az Európai Nemzetiségi Kongresszuson (1925–1939).* MTA Kisebbségkutató Intézet, Gondolat Kiadó, Budapest 2007.

Janek István: František Jehlička tevékenysége Szlovákia Magyarországhoz csatolása érdekében 1919–1925 között. In: *Tanulmányok a hatvanéves Gyarmati György tiszteletére Megértő Történelem.* Szerk.: Baráth Magdolna, Bánkúti Gábor, Rainer M. János L. Harmattan kiadó. Budapest 2011. 271–295.

Janek István: Magyar törekvések a Felvidék megszerzésére 1938-ban. *Történelmi Szemle*, 2010/1. 37–66.

- Lőrincz Zsuzsa: Az önálló magyar külügyi szervezet újjáalakításának kezdetei, 1919–1921.
Levéltári Szemle, 1994/1. 17–27.
- Lukács Zs. Tibor: A revízió reménye. Az 1933-as négyhatalmi paktum és Magyarország.
Rubicon 1997/1.
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_revizio_remenye_az_1933_as_negyhatalmi_paktum_es_magyarorszag (letöltve: 2012.12.03.)
- Michela, Miroslav: Plans for Slovak autonomy in the policy of Hungary, 1918–1920.
Historický časopis. 2010 supplement, 53–82.
- Steier Lajos: Cseh politikai arcképek I. *Magyar Szemle*, 1934/9–12. 375–384.
- Tilkovszky Lóránt: Területi integritás és területi autonómia. A magyar kormány 1920. évi felvidéki szlovák autonómia-terve. *Századok*, 2000/3. 555–596.
- Tilkovszky Lóránt: Magyar-szlovák viszony és szlovák nemzetiségi mozgalom Magyarországon a bécsi döntés után. (1938-1941). *Századok*, 1964/1-2. 383–418.
- Veres Tímea: A Tuka-per közvetlen előzményei a cseh és szlovák sajtóban.
Társadalomtudományi Szemle, 2004/1. 149–154.